

LOCUIRILE MEDIEVALE DE LA GORNEA — ZOMONIȚE* (com. Sichevîța, jud. Caraș-Severin)

În împrejurimile satului Gornea din Clisura de Sus, printre locurile impresionant de numeroase care conservă vestigiile unor vremuri de mult apuse¹, terasa numită de localnici *Zomonîțe*, deși mai recent investigată, reprezintă, se pare, unul dintre cele mai interesante și semnificative obiective de arheologie feudală cunoscute în zonă². Atenția asupra sa ne-a fost atrasă, în vara anului 1973, de către lucrătorii unei cărămidării deschise anterior la cca 3 km distanță, spre sud de vatra actuală a Gornii. Aceștia au adunat de la *Zomonîțe*, semnalîndu-ne, o importantă cantitate de urme materiale, scoase la lumină cu prilejul excavațiilor întreprinse pentru obținerea lutului³.

În vederea localizării pe teren a noului obiectiv, menționăm că se situează în partea dreaptă a văii Cameniței. Toponimicul *Zomonîțe* indicîndu-ne, de fapt, lunca joasă a acesteia care se întinde din preajma *Podului Păzăriște*⁴, în amonte, cca 1 300—1 500 m pe direcția nord. La sud și spre vest, terasa se învecinează cu punctele de mare interes arheologic: *Cotul Tomii*⁵, *Căunița de Sus*⁶ și *Tîrcheviște*⁷, semnalate și cercetate anterior. Spre est, dincolo de pîriul Camenița, lunca este întreruptă din cauza versantului abrupt al dealului *Păzăriște*⁸, care se înalță, chiar de la marginea apei dominînd întreg peisajul înconjurător. Două viituri consecutive, în anii 1911—1912, însoțite de puternice inundații — gor-

* Rezultatele preliminare ale cercetărilor de la Gornea—Zomonîțe au format obiectul comunicării: Ilie Uzum, *Locuirea prefeudală și feudală timpurie de la Gornea-Zomonîțe (com. Sichevîța, jud. Caraș-Severin)*, prezentată la sesiunea științifică de la Muzeul Banatului, Timișoara, 5—6 mai 1979.

¹ Ilie Uzum, Gh. Lazarovici, Ion Dragomir, în *Banatica*, II, 1973, p. 413—416.

² I. Uzum și Gh. Lazarovici, *Crisia*, 1974, p. 49.

³ *Ibidem*; merite în semnalarea acestui obiectiv revin învățătorului Ion Dragomir din Gornea, care a adunat la Zomonîțe fragmente de ceramică feudală, încă din anii 1968—1970, pe cînd se executau săpături de salvare în hotarul localității Gornea.

⁴ I. Uzum, Gh. Lazarovici, I. Dragomir, *op. cit.*, p. 408; vezi și I. Uzum, Gh. Lazarovici, *op. cit.*, p. 49.

⁵ Obiectiv necercetat, acoperit în prezent în, bună parte, de apele Lacului de acumulare Porțile de Fier. A fost semnalat, de asemenea de Ion Dragomir.

⁶ I. Uzum, în *Crisia*, 1974, p. 39—42; I. Uzum, Gh. Lazarovici, I. Dragomir *op. cit.*, p. 405; între anii 1968—1970 s-au executat săpături de salvare întrerupte în perioada 1970—1972. În vara anului 1973, cercetările au fost reluate.

⁷ I. Uzum, în *Banatica*, III, 1975, p. 131—143.

⁸ I. Uzum, în *Tibiscus*, III, Timișoara, 1974, p. 159—161; I. Uzum, Gh. Lazarovici, I. Dragomir, *op. cit.*, p. 408; I. Uzum, Gh. Lazarovici, *op. cit.*, p. 50.

nenții mai vîrstnici amintindu-și de ele, povestesc ca despre „potop” — au acoperit lunca Zomonițelor, lăsînd în urmă depuneri aluvionare ce ating, în anumite locuri, grosimea de 0,40—0,50 m. Sterile, din punct de vedere arheologic, depunerile de mîl au acoperit un strat de pămînt de culoare brună unde, după ce au fost executate sondaje de verificare s-au găsit mai multe obiecte, datate relativ recent, către sfîrșitul epocii moderne — fragmente ceramice, piroane, piese de car sau de la căruță, menționăm între ele și descoperirea unei monede din anul 1897 — care confirmă relatările localnicilor cu privire la inundațiile amintite.

La începutul verii anului 1973, după inaugurarea săpăturilor sistematice, de amploare, pe terasa mijlocie a Dunării de la *Căunița de Sus*⁹, lucrătorii cărămidăriei din *Zomonițe* ne-au informat că în gropile deschise de ei pe terasă, de la o adîncime de peste un metru au fost scoase fragmente de vase din lut, pietre arse, bucăți din zgură de fier, precum și o importantă cantitate de oseminte¹⁰. Din această cauză a fost întreprinsă prima intervenție de salvare în zonă, începută prin îndreptarea marginilor de la gropile lutăriei și continuată prin deschiderea unei casete, în partea de nord-est a cărămidăriei — precizată în funcție de stadiul lucrărilor de exploatare la momentul respectiv.

Primul rezultat s-a concretizat în delimitarea unui complex de locuire cu formă rectangulară și dimensiunile de $2,60 \times 1,80 \times 0,60$ m. Practic, a fost identificată existența unui semibordei (notat în plan B₁), puțin adîncit, cu laturile drepte și colțurile ușor rotunjite. Pereții de pe latura de sud a complexului erau aproape verticali, în timp ce pe latura de nord se prezentau ușor înclinați. Trebuie precizat că prin săparea acestui complex a fost străpuns, încă din vechime, un strat de cultură gros de 10—15 cm, în care s-au descoperit oase de animale și fragmente ceramice databile, pe baza analogiilor, în secolele VIII—X¹¹. Din umplutura locuinței au fost recoltate alte materiale arheologice: obiecte de fier, oase de animale și fragmente ceramice. În colțul de nord al aceluiași complex s-au identificat resturile unei instalații de foc. Tot în acest sector au fost găsite o strachină întregibilă și un „cățel de foc”, făcut din lut, de mari dimensiuni, avînd o formă piramidală cu baza pătrată și cu o perforație la vîrf. Cu toate că partea vestică a locuinței era aproape complet distrusă de cărămidărie, cele trei laturi păstrate, pe dimensiunile menționate mai sus, ne-au permis să-i determinăm forma rectangulară.

Mai spre sud, la cca 10 m distanță, pe direcția vechiului drum al Gornii s-a identificat un cuptor cercetat „in situ”. Prin săpături, în fața gurii acestei instalații de foc a fost delimitată o groapă ușor alungită spre nord, pentru a facilita accesul la cuptor. În umplutura gropii s-au găsit, de asemenea, fragmente ceramice, oase și cărbune. După cum se pare cuptorul astfel semnalat aparținea unui complex de locuire distrus, în mare parte, prin săpăturile de exploatare a lutului. Desigur, că și fragmentele ceramice găsite în apropierea acestui cuptor, puteau să aparțină comple-

⁹ *Ibidem*, p. 49. Cu ocazia reluării săpăturilor sistematice la *Căunița de Sus*, chiar în vara anului 1973 au fost semnalate încă cinci complexe de locuință; Gh. Lazarovici, I. Uzum, M. Gumă, în *Banatica*, IV, 1977, p. 433 se referă la extinderea lucrărilor și în zona de est a terasei.

¹⁰ I. Uzum, Gh. Lazarovici, *op. cit.*, p. 49.

¹¹ Se pare că noua locuire identificată la *Zomonițe*, continuă, în timp, așezarea prefeudală de la *Căunița de Sus* datată în secolele VII-VIII.

xului respectiv. Prin întregire, câteva dintre ele permit chiar reconstituirea unor forme tipice de vase uzuale. După factură și ornamente, această ceramică se încadrează, aproximativ în secolele XI—XIII-lea, fiind, în orice caz, mai târzie decât ceramica provenită din semibordeiul nr. 1 (B_1), lucrată, în parte la roată, în parte cu mîna¹².

Doar la un metru distanță de cuptorul prezentat mai sus a fost descoperit un mormînt. Din păcate, în jurul său nu s-au găsit nici un fel de obiecte de inventar funerar, iar fragmentele ceramice semnalate în groapa mormîntului nu aparțin acestuia. Ele se pot data în secolele VIII—X și fac parte, în mod cert, din stratul de cultură deranjat prin săparea gropii funerare¹³.

În anul următor, 1974, amplificarea excavațiilor de la *Zomonite*, a impus extinderea săpăturilor de salvare în zona ce urma să fie afectată de noile lucrări. Astfel, au fost deschise alte două secțiuni (notate în plan S_1 și S_2), fiecare cu dimensiunile de 30×2 m. De-a lungul secțiunii $S_1/1974$ au fost delimitate câteva complexe arheologice: două locuințe adîncite (notate; B_2 și B_3); două gropi menajere (notate pe plan: G_1 și G_2); în sfîrșit, a apărut o grupare de pietre al cărei rost nu se poate preciza. Menționăm că printre pietre s-au găsit și câteva fragmente ceramice. Trasată aproape paralel cu prima secțiune și cea de-a doua $S_2/1974$, a prilejuit delimitarea a două locuințe adîncite (notate: B_4 și B_5) și a trei gropi menajere (notate: G_3 , G_4 și G_5).

În toamna aceluiași an s-a trecut la prelungirea secțiunii $S_2/1974$, fiind deschise mai multe casete pentru prepararea complexelor semnalate. În zona locuinței B_4 a fost săpată o suprafață de 5×5 m, pentru delimitarea acestui complex, în apropierea lui fiind surprins și un alt complex notat în plan B_6 . De-a lungul anului 1975 exploatarea lutului a amenințat să cuprindă un front larg de aproape 100 m, afectînd întreaga terasă a *Zomonitei* pînă în apropierea promontoriului numit *Tircheviște*. Motiv pentru care cercetările arheologice s-au extins spre partea nord-vestică prin alte două secțiuni orientate în direcția nord-sud. Secțiunea $S_3/1975$ (cu dimensiunile de $40 \times 2 \times 0,80$ m) se plasează la 30 m spre nord de marginea drumului vechi, amintit mai sus. Cealaltă secțiune, $S_4/1975$, de dimensiuni ceva mai reduse ($32 \times 2 \times 1$ m) era paralelă cu prima, avînd capătul de sud foarte apropiat de capătul secțiunii menționate.

Ulterior, în anii 1976—1977, investigațiile de la *Zomonite* au continuat exclusiv sub forma intervențiilor de salvare. Zilnic s-a impus supravegherea evoluției lucrărilor în cărămidărie, ba chiar oprirea lor, atunci cînd semnalarea unor complexe arheologice noi impunea săpături de salvare.

Pornind de la asemenea situații concrete au fost deschise încă cinci casete și două secțiuni: S_5 (cu dimensiunile de 20×1 m) și S_6 (de $10 \times 1 \times 1$ m). Cu acest prilej au fost identificate alte nouă complexe arheologice reprezentate de: trei locuințe adîncite (semibordee); cinci gropi

¹² Pentru complexele date în sec. VIII—IX sau IX—X, statistica ceramicii oferă următoarea situație: cca. 60—65% ceramică lucrată la roată, cca. 35—40% ceramică lucrată cu mîna.

¹³ Asemenea morminte izolate au mai apărut și în așezările cercetate la Gornea-Tărmuri (1969) și Căunița de Sus (1977); În acest sens vezi și I. Uzun, în *Banatica*, IV, Reșița, 1977, p. 217 și nota 20.

menajere; și o vatră de foc. La est și la nord de cărămidărie, în secțiunile deschise au fost surprinse, de asemenea, cele două nivele de locuire distincte, deja semnalate de noi și corespunzătoare secolelor VIII—X, respectiv XI—XIII.

I. Descrierea complexelor arheologice

A. Complexele de locuire

1. *Locuința nr. 1* (în plan B_1) de formă rectangulară cu colțurile rotunjite. A fost semnalată în colțul nord-estic al cărămidăriei și delimitată în vara anului 1973. Pe baza materialului arheologic este datată din secolele XII—XIII.

2. *Locuința nr. 2* (B_2). Avea o formă ovală cu groapa ușor albiată și axa orientată pe direcția nord-est—sud-vest. Dimensiunile celor două axe erau de $4,60 \times 2,90$ m, locuința fiind adâncită pînă la 0,80 m de la baza stratului de cultură actuală. În interior nu s-au găsit urme de la instalații de foc. Complexul semnalat în anul 1974 a fost cercetat în secțiunea S_1 (carourile 17—20) și parțial printr-o casetă deschisă pe latura vestică a secțiunii S_2 .

3. *Locuința nr. 3* (B_3). Avea formă rectangulară cu dimensiunile de $2,50 \times 1,80 \times 0,35$ m, fiind orientată cu latura lungă pe direcția est-vest. În colțul estic, în peretele locuinței era cuprinsă o instalație pentru foc. Complexul de locuire a fost identificat și cercetat în anul 1974 în secțiunea S_1 (carourile 10—12).

4. *Locuința nr. 4* (B_4). De formă ovoidală, cu fundul albiat avea axa lungă orientată pe direcția est-vest. Dimensiunile ei se apropie de cele ale complexului B_2 , fiind: $3,75 \times 3 \times 0,80$ m. Pe podina locuinței era depus un strat de cărbune și pămînt gălbui în care s-au găsit diferite materiale arheologice, ca: fragmente ceramice și fragmente de brățări din sticlă.

În colțul sud-estic s-a observat o îngrămădire de pietre al cărei rost e greu de precizat. Complexul a fost cercetat în anul 1974 în secțiunea S_2 (carourile 5,80—8,90 m).

5. *Locuința nr. 5* (B_5). Tot în anul 1974, în caseta deschisă pentru delimitarea locuinței B_2 — între secțiunea S_1 și latura de vest a secțiunii S_2 a fost surprins încă un complex, de formă rectangulară cu colțurile rotunjite și dimensiunile de $2,50 \times 1,60 \times 0,40$ m. Axa lungă era orientată pe direcția est-vest.

6. *Locuința nr. 6* (B_6). În același an în suprafața deschisă cu ocazia cercetării locuinței B_4 a fost semnalată încă o locuință. De formă rectangulară aceasta avea dimensiunile de $3,75 \times 2,30 \times 0,40$ m, fiind orientată pe direcția nord-est—sud-vest.

7. *Locuința nr. 7a* (B_{7a}). Identificată, de asemenea, în toamna anului 1974 (într-o campanie consecutivă organizată în același an) această locuință avea o formă ovoidală cu capătul ascuțit spre sud-est, orientarea sa generală fiind pe direcția NV—SE. Dimensiunile erau de $3,60 \times 2 \times 0,40$ m.

8. *Locuința nr. 7* (B_7). A fost cercetată cu un an mai tîrziu, în 1975, cînd s-a procedat și la numerotarea locuinței amintite anterior (7a). Noul

complex de locuire are o formă rectangulară cu dimensiunile de $3,25 \times 2,30 \times 0,45$ m. Colțurile sale erau rotunjite și după cum s-a putut observa era orientat pe direcția NE—SV. La cca un metru distanță de colțul estic al acestei locuințe s-a găsit o instalație de foc. În interiorul complexului, ca și în jurul său, au fost descoperite pe lângă numeroase fragmente ceramice și aproximativ 35 kg de zgură de fier. Tot în această locuință s-a găsit și o statueta de bronz care, după tehnică și factură, aparține epocii romane¹⁴.

9. *Locuința nr. 8* (B_8). Cu cercetarea acestui complex s-a încheiat seria locuințelor semnalate în anul 1974. Locuința avea o formă de pară, observându-se o ușoară alungire pe direcția NV—SE. Dimensiunile sale au fost de $3,90 \times 1,75 \times 0,40$ m. Materialul arheologic — printre altele și numeroase tipsii fragmentare — pare a fi mai timpuriu decît cel descoperit cu ocazia cercetării celorlalte complexe de locuire, descrise mai sus.

10. *Locuința nr. 9* (B_{15}). A fost identificată și semnalată în cursul anului 1976. Noul complex de locuire avea formă ovală cu un cot rotunjit. Dimensiunile sale sînt de $3 \times 1,70 \times 0,50$ m.

11. *Locuința nr. 10* (B_{16}). A fost cercetată arheologic tot în anul 1976, cu ocazia săpăturilor de exploatare pentru cărămidărie. Complexul avea o formă ovală, alungită, cu dimensiunile de $3 \times 1,60 \times 0,30$ m.

12. *Locuința nr. 11* (B_{20}). De formă ovală, cu dimensiunile de $2,70 \times 1,60 \times 0,15$ m a fost semnalată în același an, 1976. În centrul ei, foarte puțin adîncit, a fost identificată o vatră cu formă de potcoavă, delimitată prin pietre.

B. Gropile menajere

Pe parcursul cercetărilor au fost puse în evidență și 12 gropi menajere, notate în ordinea descoperirii de la G_1 la G_{12} . Acestea se diferențiază uneori ca formă, dar mai ales ca dimensiuni, de la gropile care nu depășesc adîncimea și diametrul de 0,50 m, pînă la cele apropiate de mărimea unor complexe de locuire. Menționăm că în toate gropile pe care le enumerăm mai jos, pe lângă resturi menajere obișnuite s-au găsit și diferite obiecte, destul de interesante, pe care le vom menționa cînd va fi cazul.

1. *Groapa nr. 1* (G_1). Semnalată în vara anului 1974 (S_1 , caroul 14,60—15,30 m) este o groapă de mici dimensiuni cu marginile rotunjite, avînd diametrul de 0,60 m și adîncimea de numai 0,35—0,40 m. Din ea provin fragmentele unei vetre de foc portative.

2. *Groapa nr. 2* (G_2). A fost delimitată tot în $S_1/1974$ (caroul 24—26 m). Forma ei ovoidală avea partea ascuțită îndreptată spre est. Dimensiunile gropii sînt: diametrul de 0,80 m, iar adîncimea de 0,30 m.

3. *Groapa nr. 3* (G_3). A fost cercetată în $S_2/1974$ (caroul 14,60—17,65 m). Prezintă, de asemenea, o formă ovoidală însă, de data aceasta, cu vîrfurile îndreptate spre vest. În groapă s-au găsit cîteva fragmente ceramice data-bile în secolele XII—XIII și mai multe pietre. Dimensiuni: $1,80 \times 1,40$ m și o adîncime de 0,40 m.

4. *Groapa nr. 4* (G_4). Atinge aproape tangențial profilul vestic al secțiunii $S_2/1974$, în zona metrului 12. De formă rotundă, groapa are dia-

¹⁴ Constantin Pop, Ilie Uzun, în *Banatica*, VI, Reșița, 1981, p. 137—140.

metrul 0,60 m și adâncimea de 0,50 m. În umplutură s-au găsit fragmente ceramice, fragmente de oase și pietre arse.

5. *Groapa nr. 5* (G_5). A fost semnalată spre nord, în imediata apropiere a complexului de locuire B_1 . Această groapă s-a putut delimita, de asemenea, în $S_2/1974$ și intră parțial în profilul estic al secțiunii. De formă ovală, cu axa lungă îndreptată pe direcția nord-vest—sud-est, complexul G_5 are dimensiunile de $1,60 \times 1,20 \times 0,60$ m.

6. *Groapa nr. 6* (G_6). A fost delimitată în zona complexului de locuire $B_1/1973$ la distanță de 1,70 m spre vest de latura vestică a secțiunii $S_2/1974$. Groapa de formă rotundă are diametrul de 0,80 m.

7. *Groapa nr. 7* (G_7). A fost semnalată la circa 38 m, spre nord de capătul secțiunii $S_2/1974$, fiind delimitată în excavațiile practicate de cărămidari. De formă ovală, cu orientarea pe direcția est-vest, groapa avea dimensiunile de $2,20 \times 2 \times 0,50$ m. Cam în partea centrală a acestui complex, la circa 0,15 m de baza gropii, au fost găsite resturile unei instalații de foc — o vatră de mici dimensiuni.

Alte cinci gropi menajere au fost identificate, în vara anului 1976 și cercetate, atît cît a fost posibil, din cauza infiltrațiilor masive de apă, în toate săpăturile din perimetrul cărămidăriei¹⁵. Prezентăm în continuare dimensiunile acestor gropi, în ordinea notării lor pe plan.

8. *Groapa nr. 8* (G_{13}). Este o groapă de dimensiuni relativ mari care măsoară $1,45 \times 1,55 \times 1,90$ m. În interior au fost găsite numeroase fragmente de vatră portativă.

9. *Groapa nr. 9* (G_{14}). Avea o formă ovală și dimensiunile de $1,80 \times 1,50 \times 0,35$ m.

10. *Groapa nr. 10* (G_{17}). De formă rotundă are diametrul de 0,40 m și adâncimea pînă la 0,35 m.

11. *Groapa nr. 11* (G_{18}). Avea forma rotundă, ușor albiată la bază, cu un diametru de 0,70 m și adâncimea pînă la 0,40 m.

12. *Groapa nr. 12* (G_{19}). Are dimensiuni destul de mari: diametrul de 1,70 m; adâncimea de 1,10 m și formă rotundă albiată.

C. Instalațiile de foc

În timpul săpăturilor de salvare și apoi al investigațiilor sistematice au fost semnalate diferite tipuri de instalații pentru foc, de la cele mai simple vetre, la cuptoarele cu calotă semisferică pentru copt, pînă la furnalele primitive de dimensiuni mici, folosite la reducerea minereului de fier. Continuăm, prin a descrie succint toate instalațiile de foc, în ordinea identificării lor cu ocazia executării săpăturilor arheologice.

1. *Instalația nr. 1* (C_1). A fost semnalată în apropierea locuinței B_1 , încă din anul 1973. Aparținînd categoriei cuptoarelor de copt, avea diametrul de 1 m, măsurat pe vatră, iar înălțimea calotei semisferice era de 0,60 m, în centrul vetrei. În fața gurii, alungite spre nord, era, foarte probabil o groapă de acces la cuptor, cu diametrul de 1 m.

2. *Instalația nr. 2* (C_2). Identificată în interiorul locuinței B_3 și cuptorită în peretele din colțul de est, se încadrează ca tip, în categoria insta-

¹⁵ Situația a fost determinată, firesc, de încheierea lucrărilor la Barajul de la Porțile de Fier ceea ce a dus la creșterea constantă a nivelului apelor Dunării și inundarea a numeroase puncte de interes arheologic.

lațiilor pentru foc prevăzute cu o cupolă semisferică care, așa cum arătam și mai sus, erau folosite pentru copt. La gura cuptorului au fost găsite două pietre și o lespede. Partea superioară, pînă în zona gurii, în porție de circa 70% din bolta instalației era prăbușită.

3. *Instalația nr. 3* (C_3). A fost identificată în groapa G_3 și, de fapt este o vatră neamenajată, prezentînd puternice urme de arsură.

4. *Instalația nr. 4* (C_4). În interiorul complexului B_7 , pe latura lungă, înspre colțul estic, a fost descoperit un cuptor avînd forma piramidală cu profilul trapezoidal și baza mare în jos. Dimensiuni: diagonala bazei 0,90 m; diagonala în partea superioară 0,40 m și înălțimea de 0,95 m. Vatra, după cum s-a constatat era puternic arsă. Pe vatră și la gura cuptorului au fost găsite mai multe pietre. Atît în interior, cît și în imediata apropiere a acestui cuptor au fost descoperite numeroase bucăți de zgură de fier, avînd dimensiuni diferite. Unele dintre acestea, adevărate lupe de fier, cu mare conținut de metal erau prelucrate, foarte probabil, prin încălziri și bateri succesive care le înnobilau structura.

5. *Instalația nr. 5* (C_5). În partea centrală a gropii G_7 , cam la 0,15 m a fost găsită o vatră de foc de mici dimensiuni.

6. *Instalația nr. 6* (C_6). În mijlocul complexului B_{20} a fost identificată o vatră în formă de potcoavă, delimitată cu pietre de rîu.

D. Mormînt izolat

La un metru distanță spre nord-vest de primul cuptor, a fost semnalat un schelat. Defunctul, întins pe spate cu brațele pe lîngă corp avea genunchii ușor îndoiți și aplecați spre stînga. În groapa mormîntului nu s-au descoperit obiecte de inventar funerar. În schimb, au fost semnalate mai multe fragmente ceramice, datate în secolele VIII—IX, care provin, după cum se pare, din stratul de cultura deranjat cu ocazia săpării mormîntului. Ținînd seama de poziția izolată a acestuia, ca și de absența inventarului funerar datarea sa este extrem de dificilă. Totuși, ținînd seama de contextul arheologic al zonei în care a fost descoperit mormîntul izolat, opinăm, cu certitudine, pentru încadrarea cronologică anterioară secolului al XII-lea, deci aparținînd exclusiv perioadei feudalismului timpuriu.

II. Descrierea materialului arheologic

În primii ani de cercetări, 1973—1974, pe lîngă materialele descoperite cu ocazia golirii sistematice a complexelor mai sus prezentate, o importantă cantitate — în exclusivitate fragmente ceramice — a fost adunată în urma săpăturilor efectuate de cărămidari. Desigur, în această din urmă situație nu putea fi vorba și despre observații stratigrafice, căci fragmentele ceramice scoase de la adîncimi diferite erau, cu totul, amestecate (vezi Fig. V, VI, VII). Analiza, foarte atentă a fragmentelor a determinat însă constatarea că este vorba, atît despre o categorie de ceramică lucrată la roată, cît și despre o ceramică lucrată cu mîna, de culoare negricioasă, brună și brun-roșcată, ornamentată cu benzi de linii incizate dispuse în val și orizontale (vezi Fig. V, 1, 3, 5). După factură, forme și ornamente s-a stabilit că toate fragmentele ceramice la care ne referim, pot fi încă-

drate cronologic, aproximativ, între secolele VIII—X și XI—XIII, ele provenind, în mod cert, din două straturi de cultură diferite.

Constatările prilejuite de analiza materialelor adunate din periegeze au fost ceva mai târziu confirmate prin rezultatele săpăturilor sistematice de la *Zomonite*, motiv pentru care procedăm, în continuare la prezentarea lor.

De la început subliniem varietatea materialelor găsite cu ocazia cercetării complexelor arheologice: ceramică uzuală și de lux; unelte și scule de metal, împreună cu lupe și zgură de fier; podoabe din sticlă și metal, piatră sau ceramică; oase de animale; și, în sfârșit, tot aici semnalăm descoperirea mai multor obiecte de epocă romană.

Firește că împrejurările fortuite în care s-au desfășurat cercetările de la Gornea—*Zomonite*, ca și faptul că întreg materialul arheologic descoperit, ilustrează o îndelungată perioadă de timp, e de natură să creeze serioase dificultăți și probleme de datare.

A. Ceramica

Ca și în cazul altor așezări medievale cercetate în sudul Banatului, sau pe întreg cuprinsul țării, ceramica se impune și la Gornea—*Zomonite* drept categoria cea mai reprezentativă, din punct de vedere cantitativ, ca varietate de forme și ornamente.

Analizând global, întreaga cantitate de ceramică provenită din locuințe, gropi și din interiorul cuptoarelor sau de pe vetre, se constată că după modul în care a fost lucrată se disting două categorii de ceramică: a) ceramica lucrată cu mâna, care reprezintă circa 20% din întreaga cantitate; b) ceramica lucrată cu roata, rapidă sau încetă, care se impune într-o proporție de 80%.

Din punct de vedere al originii sau provenienței, ceramica de la Gornea—*Zomonite* se poate împărți, de asemenea, în două grupe:

a) o ceramică locală, nesmălțuită ornamentată sau fără ornament, lucrată la roată sau cu mâna.

b) o ceramică din import, smălțuită, de proveniență bizantină sud-duceană constituind, de regulă, un articol de lux.

Ceramica locală, lucrată cu mâna, provine din stratul de cultură din jurul complexelor de locuire B₁, B₂, B₃, B₇, și B₈, ca și din zona sudică a secțiunilor S₁ și S₂ din 1974 unde a fost delimitat un strat de cultură inferior ce aparține secolelor VIII—X. Această ceramică este lucrată dintr-o pastă destul de grosieră, cu mult nisip și chiar pietricele în compoziție, avînd pereții foarte friabili. Arderea vaselor este incompletă, fragmentele prezentînd o culoare neagră în spărtură. Printre formele ceramice, posibile de reconstituit, din această categorie amintim vasele fără mînușă de tip borcan, tîpsiile și vetrele portative. Ceramica lucrată cu mâna provenită din complexe, are o culoare cărămizie și brună cu variantele brun-negricios și brun-cenușiu. Ca ornamente menționăm linia în val simplu incizat, benzile de incizii orizontale combinate cu valul simplu, benzi din linii orizontale și în val incizate.

La rîndul ei, ceramica locală lucrată la roată, apare în cantitate net superioară și este de bună factură avînd pastă amestecată cu nisip și mica. Bine arse, vasele din această categorie prezintă o duritate destul de mare.

Culoarea lor este cărămizie, brună, neagră, prezentînd și variantele negru-cenușiu, brun-cărămiziu, brun-negricios. Pe de altă parte, ceramica lucrată cu multă măiestrie, la roata înceată sau rapidă, prezintă o mai mare varietate de forme și ornamente. În acest sens menționăm următoarele forme: vâscioarele fără toartă, vasele tip borcan de dimensiuni mijlocii și mari, strachina, castronul, și vasele cu formă de amforetă. Mai apare și o formă rară pentru secolul VIII—X, deși foarte răspîndită între secolele XI—XIII, cum este castronul de bună factură, dintr-o pastă cărămizie, a cărui buză amintește de viitoarele așa-zise cazane pecenege (vezi Fig. V, 10).

Subliniem că aproape toate vasele au buza profilată, fie la interior, fie la exterior, prezentînd de obicei o șențuire pe partea interioară a buzei. Sînt însă și cîteva vase a căror buză nu este profilată (vezi Pl. VI).

Ceramica de lux provenită, desigur, pe calea schimburilor de la sudul Dunării, este lucrată dintr-o pastă de bună calitate, acoperită cu un strat de smalt de culoare verde oliv, fără ornamente. Cantitatea mică și fragmentele destul de atipice descoperite în complexul de locuire B₇ au permis, cu dificultate, reconstituirea a două forme de vase, un ulcior cu mănănușă și o cană cu toartă lată.

Ornamentele

După cum s-a observat fără nici o problemă, în general, decorarea ceramicii descoperite la Gornea—*Zomonite* s-a realizat după metode și cu mijloacele tradiționale folosindu-se pieptenele, un obiect ascuțit și chiar unghia, iar uneori, roțița dințată.

Cea mai mare parte a vaselor sînt ornamentate de obicei prin tehnica inciziilor în pastă crudă. Ornamentele fiind executate pe gîtul vasului, sub acesta și, uneori de la mijloc, fiind dispuse pe tot corpul pînă la fundul vasului. După motivul, sau asocierea de motive ornamentale, distingem următoarele elemente decorative caracteristice:

1. *Incizii paralele, rare.* Liniile sînt dispuse orizontal pe corpul sau numai pe umărul vaselor. Motivul apare la ceramica lucrată cu roata din complexe de locuire B₂, B₃, B₄, în G₂ ca și de-a lungul secțiunilor S₁ și S₂ deschise în 1974.

2. *Benzi de linii paralele incizate.* În acest caz ornamentele sînt dispuse, în general, pe jumătatea superioară a vasului. Motivul este executat pe ceramică lucrată la roată și apare în complexe B₂, B₃, B₄ și G₁. Apare, de asemenea, pe ceramica provenită din secțiunile mai sus menționate ca și pe fragmente din descoperiri de suprafață sau nestratificate. Prezența lor se observă și pe ceramica lucrată cu mîna.

3. *Benzi de incizii în val.* Aceste elemente decorative sînt dispuse, de obicei, pe partea superioară a vaselor. Ele au apărut pe ceramica recoltată din complexe B₂, B₄, și în secțiunile S₁ și S₂ din 1974, ca și în descoperiri nestratificate.

4. *Impresiuni executate cu spatula sau cu unghia.* S-a observat că acest element decorativ este dispus întotdeauna sub buză, deasupra umărului în curbura de la gîtul vaselor. El apare pe ceramica lucrată cu roata dar și pe fragmente de vase lucrate cu mîna ce provin din aceleași complexe de locuire B₂ și B₃.

5. *Linie incizată în val simplu.* Ornamentul apare frecvent pe ceramica lucrată cu mîna și la roată din complexul B₂, pe ceramica lucrată la roată din complexul B₄, de-a lungul secțiunilor S₁ și S₂ și în gropile menajere.

6. *Impresiuni asociate cu linii paralele și în val incizate.* Executate cu unghia sau cu spatula, asemenea creștături sau alveole mici apar în asociație cu linii incizate în val sau paralele dispuse în curbura gîtului sau imediat sub gîtul vasului. Această asociație de elemente decorative se observă pe fragmentele ceramice lucrate cu roata ce provin din descoperiri nestratificate (vezi Fig. 6, 7) și din complexele B₁₅, B₁₆, B₂₀, Gr.₁₇, Gr.₁₈, Br.₁₉ (vezi Fig. 12—14).

Pentru a completa descrierea ceramicii de la Zomonite menționăm că în două cazuri pe fundul vaselor au fost descoperite și mărci de olar. Deși s-au păstrat fragmentar, se pare că este vorba despre două reprezentări cruciforme înscrise într-un cerc sau într-un pătrat¹⁶.

La sfîrșitul acestui capitol menționăm că pentru ceramica de la Zomonite cele mai bune analogii se găsesc în descoperirile din Banat și Transilvania. Astfel, dacă avem în vedere forma, factura și ornamentele vaselor, se pot stabili asemănări pînă la identitate cu ceramica descoperită în așezările de la Gornea—Tărmuri¹⁷ și Căunița de Sus¹⁸, Moldova Veche — Rit¹⁹, Ilidia, în așezările de la Săliște²⁰ și Funii²¹.

În nordul Banatului, în Crișana și Transilvania, de asemenea, găsim numeroase analogii cu privire la formă și ornamente, în descoperirile semnalate la Tudor Vladimirescu²², Cladova²³ și Moroda²⁴ (toate județul Arad), apoi Biharea, Călățeș, Boiu, Cociuba Mare, Oradea etc. (jud. Bihor)²⁵ sau Cămin, Secășeni (Tășnad), Unimăt etc. (în județul Satu Mare)²⁶. La fel de potrivite sînt și analogiile cu ceramica descoperită la Dăbîca²⁷, Cluj—Mănăstur²⁸ și în așezarea de la Comana de Jos²⁹, ca să amintim numai

¹⁶ Pentru analogii vezi: I. Uzun, în *Banatica*, V, 1979, p. 239; Dan Gh. Theodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V—XI*, Iași, 1978, p. 213, fig. 54/1, 2 prezintă două vase șampilate cu cruce, de la Fălciu-Vaslui, datate din sec. VIII—XI; un fund de vas cu marcă de olar în formă de cruce înscrisă într-un pătrat este semnalat și în punctul „La Bejan” din hotarul satului Jabăr (com. Boldur, jud. Timiș) cf. Maria Moroz-Pop, *Contribuții la repertoriul arheologic al localităților din județul Timiș din paleolitic pînă în evul mediu*, în prezentul volum.

¹⁷ I. Uzun, în *Banatica*, IV, p. 218—220 și Fig. 2, 3, 4 și 5 pentru ceramica lucrată la roată și Fig. 7 pentru ceramica smălțuită.

¹⁸ I. Uzun, în *Crisia*, 1974, p. 40, 41 pentru ceramica datată în secolul VIII.

¹⁹ Idem, în *Banatica*, V, 1979, p. 237—248 și fig. 11, 13, 14, 16, 17.

²⁰ Șt. Matei, *Așezarea medievală timpurie de la Ilidia*, comunicare la simpozionul „În Mem C D”, Caransebeș, 1979; I. Uzun, *Ilidia — o reședință puțin cunoscută a cnezilor români din sudul Banatului*, manuscris predat pentru tipar la Muzeul de istorie al R. S. României.

²¹ Ceramica dintr-un complex de locuire cercetat în anul 1982 datat din sec. XII—XIII. Așezarea este în curs de cercetare, materialul inedit.

²² M. Zdroba, M. Barbu, în *Ziridava*, VI, Arad, 1976, p. 50—55, pl. 1.

²³ V. Boroneanț, în *Ziridava*, X, 1978, p. 143.

²⁴ Sever Dumitrașcu, în *Crisia*, VIII, Oradea, 1978, p. 63.

²⁵ *Ibidem*, p. 60—63.

²⁶ *Ibidem*, p. 61, 65, 66.

²⁷ Șt. Pascu și colab., în *Acta MN*, V, 1968, p. 174, pl. IV.

²⁸ P. Iambor, Șt. Matei, în *Acta MN*, XV, 1979, p. 600, pl. IV.

²⁹ I. Glodariu, Fl. Costea, I. Ciupea, *Comana de Jos. Așezările de epocă dacică și prefeudală*, Făgăraș, 1980, p. 87—92, Fig. 58; 60/1, 3; 61; 62; 65; 72.

cîteva dintre mult mai numeroasele descoperiri semnalate în interiorul arcului carpatic³⁰. Desigur, că nu lipsesc nici analogiile cu descoperiri din partea de sud și de est a țării, cum ar fi cele de pe teritoriul Olteniei³¹, sau cele cu ceramica medievală descoperită în Țara Românească³² dar, mai ales, în fostele așezări și cetăți bizantine cercetate în regiunea Dunării de Jos³³.

Analogiile semnalate pentru ceramica uzuală confirmă observațiile și constatările din primii ani de cercetări arheologice pe terasa de la *Zomonite* cu privire la existența a două nivele de locuire distincte: un nivel corespunzător secolelor VIII—X, caracterizat printr-o ceramică lucrată cu mîna și la roată și un nivel de cultură materială databile în secolele XI—XIII cu ceramică de bună calitate, lucrată la roată rapidă.

În ce privește ceramica smălțuită, analogiile cu descoperiri similare de pe teritoriul Dobrogei și Olteniei de la Biharea, dar mai ales relațiile care se pot stabili cu descoperirile apropiate din sudul Banatului; de la Gornea — *Căunița de Sus*, *Țărmuri* și *Țircheviște*; Moldova Veche — *Rîț*; Ilidia — *Săliște*, *Funii* și *Cetate*, permit datarea fragmentelor smălțuite găsite la Gornea—*Zomonite* în secolele XI—XII. Această datare permite să înregistrăm o continuitate în timp și spațiu, între cea mai timpurie descoperire de ceramică smălțuită din sudul Banatului semnalată la *Căunița de Jos* în așezarea prefeudală³⁴, datată din secolele VII—VIII și așezarea feudală timpurie de la *Țărmuri*, datată din secolele XI—XIII-lea.

B. Unelte și scule, meșteșuguri

Deși numărul obiectelor găsite în perimetrul cercetat este destul de redus pentru a reprezenta corespunzător, sau complet, o asemenea categorie, descoperirea acestor materiale în contextul arheologic precizat, oferă cîteva informații interesante cu privire la ocupațiile locuitorilor așezării de la Gornea—*Zomonite*, într-o perioadă de timp, destul de îndelungată.

Astfel, aminteam anterior cu ocazia prezentării instalației pentru foc C₄ din cadrul complexului de locuire B₇, despre descoperirea unui cuptor cu profil trapezoidal și baza patrulateră, în interiorul și în jurul căruia s-au găsit urmele topirii și prelucrării fierului, împreună cu cîteva unelte din aceleași metal (daltă sfredel, lame). Neîndoielnic, că această descoperire constituie o dovadă sigură a practicării metalurgiei în așezarea de care ne ocupăm sau, în orice caz, a funcționării unui atelier de fierărie, o covăcie sătească, cuptorul folosind aici pentru prelucrarea fierului, deși nu poate fi exclusă nici o utilizare pentru activitatea de reducere

³⁰ K. Horedt, în *SCIV*, III, 1951, 2, p. 189—218; vezi și Colectiv, în *SCIV*, III, 1952, p. 311—314, fig. 4, 8, 18.

³¹ O. Toropu, *Romanitatea tîrzie și străromânii în Dacia traiană sud-carpatică* (secolele III—XI), Craiova, 1976, p. 161—172.

³² Maria Comșa, *Cultura materială veche românească (Așezările din secolele VIII—X de la Bucov-Ploiești)*, București, 1978, p. 60—115; *Idem*, *Dacia*, XXIII, 1979, p. 231—264; N. Constantinescu, în *SCIV*, XV, 1, 1964, 103—113; I. I. Panait, în *SCIV*, XXII, 2, 1971, p. 247—263.

³³ Gh. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *Capidava*, I, 1958, p. 196 și urm.; Gh. Ștefan și colab., *Dinogetia*, 1967; P. Diaconu, D. Vilceanu, *Păcuiul lui Soare*, I, 1972, p. 89 și urm.

³⁴ I. Uzum, în *Crisia*, 1974, p. 39—40, menționează ceramica cu glazură și roșie portocalie, de factură bizantină, descoperită pe podina bordeiului 1/1973.

la fața locului, după cum pare a dovedi cantitatea de zgură găsită în apropierea instalației pentru foc. Practicarea acestui străvechi meșteșug sătesc este confirmată și de alte obiecte de fier descoperite în complexele de locuire B₄₋₆, ca și în locuințele B₉, B₁₀ și B₁₁; piroane, cuie pintenți etc., sau uneltele agricole de fier găsite spre sud-vestul *Zomonitei* în locul numit *Cotul Tomii*³⁵. Menționăm că pe baza analogiilor cu alte descoperiri, aceste unelte se datează între secolele IX—XI³⁶.

Descoperirile din locuința B₄: un împungător din fier cu mâner de os, câteva ace de dimensiuni diferite, mai multe lame de cuțite, între care unul cu două tășuri folosite, se pare, pentru răzuirea pieilor, dovedesc că aici își desfășura activitatea un meșter pielar sau cojocar. Desigur, că materia primă utilizată, pieile, le obținea tot pe plan local, așa cum atestă o importantă cantitate de material osteologic provenind în special de la animalele mari (bovine și cabaline).

Ca aproape în fiecare așezare a străromânilor, la *Zomonite* este de presupus existența unor meșteri olari care au produs ceramica lucrată cu mâna, descoperită în nivelul corespunzător stratului de cultură din sec. VIII—X. De asemenea, nu poate fi exclusă nici posibilitatea păstrării și perfecționării acestui meșteșug tradițional în perioada următoare, corespunzătoare secolelor XI—XIII, când se impune o ceramică de bună factură, lucrată la roată iar la 200—300 m distanță spre sud-vest este semnalată și existența unor cuptoare cu reverberație folosite, . . . , în mod special pentru arderea ceramicii.³⁷

C. Podoabele

Categoria acestor obiecte este reprezentată destul de săracăcioasă. Menționăm în acest sens un inel turnat din bronz, de factură și proveniență nesigură³⁸, un fragment de brățară torsadată, câteva fragmente de brățări din pastă sticloasă monocromă și, în sfârșit, un fragment de brățară de sticlă policromă cu corpul răsucit.

1. *Brățară torsadată* păstrată fragmentar, face parte din categoria podoabelor pentru braț, lucrate din cite două fire de bronz îndoite și împletite formînd, astfel, la ambele extreme cite o buclă în interiorul căreia apar și două capete de sîrmă. Capetele ușor aplatizate sînt distanțate. Brățări de acest tip, asemănătoare pînă la identitate cu cea de la *Zomonite*, s-au găsit în imediata apropiere, în necropola de la Gornea—Căunița de Sus³⁹, unde sînt datate din secolele XI—XII, alte zece exemplare din aceeași perioadă s-au descoperit cu ocazia cercetării necropolei feudale timpurii

³⁵ Acest punct se află la capătul de vest al terasei *Zomonite* făcînd trecerea spre *Căunița de Sus*. Aici la lagodul tîrziu, Ion Dragomir a descoperit trei unelte de fier. Trei unelte foarte asemănătoare, au fost descoperite și în hotarul satului Pătaș la punctul *Săliște*, fiind donate Muzeului Județean de Istorie din Reșița (în continuare MJIR) de către învățătorul Vasile Popovici, căruia îi exprimăm și pe această cale recunoștința noastră.

³⁶ Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 188, 189, fig. 20/11 și fig. 30.

³⁷ I. Uzum, D. Teicu, în *Acta MN*, XV, Cluj-Napoca, 1978, p. 295—299.

³⁸ Inelul a fost găsit în arătură spre partea de vest a terasei și datează dintr-o perioadă mai recentă decît locuirile de la *Zomonite*, cu care nu credem că poate avea vreo legătură directă.

³⁹ I. Uzum, în *Banatica*, VI, 1981, p. 189—190.

de la Cuptoare—Sfogea (comuna Cornea)⁴⁰. Între secolele XI—XIII, se știe că brățărilor torsadate au cunoscut o largă difuziune, prezența lor fiind semnalată pe o arie geografică destul de vastă din Peninsula Balcanică pînă în Europa Centrală, totuși simplitatea executării acestor obiecte de podoabă ne determină să le atribuim o proveniență locală. Fie și ca imitații, brățărilor torsadate se puteau lucra în atelierele locale de la nordul Dunării. În acest sens pledează și numărul destul de mare de brățări torsadate păstrate la Muzeul Banatului din Timișoara⁴¹ sau descoperite în așezările și necropolele feudale timpurii de la Vârșand⁴², Ferigele⁴³, Izvoarele⁴⁴, Orlea⁴⁵ și Dinogetia⁴⁶. Astfel, deși nu neglijăm numeroasele descoperiri de brățări torsadate semnalate pe teritoriul R.S.F. Iugoslavia⁴⁷, unde se încadrează cronologic, aproximativ între secolele X—XIV, considerăm că exemplarul de la Gornea—Zomonite poate avea o proveniență locală bănățeană, datîndu-se din secolele XI—XII-lea. 2. Brățărilor de sticlă monocromă, ca și brățărilor torsadate, se încadrează în categoria podoabelor pentru brațe. În așezarea de la Gornea—Zomonite, cu ocazia cercetării complexului de locuire B₄ s-au descoperit două fragmente provenind de la brățări de acest tip:

— un fragment de la o brățară cu corpul neted, de formă circulară, executată din sticlă de culoare verde închis;

— alt fragment de la o brățară cu aceeași formă circulară în secțiune, făcută din sticlă de culoare albastră.

Cercetările și descoperirile din așezarea apropiată de la Gornea—Țăr-muri⁴⁸ și mai ales, din necropola de la Cuptoare—Sfogea⁴⁹, oferă cele mai apropiate analogii și numeroase elemente care permit încadrarea cronologică a brățărilor de la Zomonite în secolele XI—XII-lea. Subliniem că acest tip de brățări monocrome, de culoare verde închisă sau albastră,

⁴⁰ I. Uzum, *Podoabe medievale descoperite în necropolele din sudul Banatului*, comunicare la sesiunea științifică „Istorie culturală românească. Pagini bănățene”, organizată la Reșița în 20—21 mai 1983. Descoperirile au fost prezentate parțial și în comunicarea I. Uzum, O. Bozu *Necropola feudală timpurie de la Cuptoare-Sfogea (com. Cornea, jud. Caraș-Severin)* la a XVII-a Sesiune anuală de rapoarte privind rezultatele cercetărilor arheologice din anul 1982, desfășurată la Ploiești în 24—25 martie 1983.

⁴¹ Acestea fac parte din colecția Pongratz constituită încă pe la sfîrșitul secolului al XIX-lea și se pare că provin din zona văii Dunării; vezi și D. Țicu, în *Acta MN*, XVIII, 1981, p. 496, fig. 7, 8.

⁴² D. Popescu, în *Materiale*, II, 1956, p. 132, fig. 88; brățara a fost datată pe baza descoperirilor monetare din secolul XI-lea.

⁴³ Oct. Toropu, *op. cit.*, p. 178.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem* și Pl. 17/7; O. Toropu datează brățărilor de la Ferigele, Izvoarele și Orlea în secolele X—XIII.

⁴⁶ I. Barnea, în *Dinogetia*, p. 291—292, fig. 172/8, amintește trei exemplare de brățări torsadate, datate, de asemenea între secolele X și XIII.

⁴⁷ Gordana Marjanović Vujović, în *Starinar*, XXVII, Beograd, 1977, Pl. III-2; Catalogul „Comori arheologice în regiunea Porțile de Fier”, București, 1978, p. 269, cat. I, 280; Slavenka Pavlović, *Stare Kulture a Djerdapu*, p. 213—215 pl. LXXXIII/2, încadrează cronologic brățărilor torsadate descoperite în Iugoslavia între secolele X—XIV.

⁴⁸ I. Uzum, în *Banatica*, IV, 1977, p. 220.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 220—221 și nota 36 datate și cu ajutorul monedelor în secolele XI—XII.

are analogii și în descoperirile de la Păcuiul lui Soare⁵⁰, Capidava⁵¹ și Garvăn⁵², ca și în descoperirile similare din necropole de la sudul Dunării, cercetate pe teritoriul R.S.F. Iugoslavia și datate în secolele XI—XIII-lea⁵³.

De altfel, se pare, că brățărilor monocrome găsite în așezările și necropolele bănățene își găsesc mai multe asemănări cu descoperirile de pe teritoriul jugoslav din sudul Dunării, decât cu cele similare din regiunea Dunării de Jos răsăritene, motiv pentru care se impune ideea existenței unor ateliere specializate comune, sau a unei regiuni din Peninsula Balcanică ca centru originar de producție al brățărilor de sticlă și de difuziune, spre așezările Clisurii nord-dunărene și, mai departe, pe căi tradiționale de comunicație spre zonele din centrul și nordul Banatului⁵⁴.

Menționăm că și la Muzeul satului Gornea se păstrează un fragment ornamentat din brățară de sticlă, de culoare albastru închis, provenit tot de la *Zomonite*.

3. În complexul de locuire *B₄* de la Gornea—*Zomonite* a fost găsit un alt fragment provenit dintr-o brățară cu corpul răsucit. Aceasta era lucrată dintr-o bară de sticlă rotundă, de culoare verde deschisă, peste care s-au răsucit fire de sticlă mai subțiri, de culoare verde închis.

Ca tip, în cadrul descoperirilor similare de pe teritoriul bănățean această piesă, cel puțin pînă în prezent, se constituie ca unicat. Pe teritoriul țării noastre există analogii în descoperiri din așezările de la *Garvăn*⁵⁵ și *Păcuiul lui Soare*⁵⁶. În zonele mai apropiate de la sudul Dunării sînt semnalate descoperiri de brățări răsucite pe valca Moravei în necropola de la *Doničko Brdo* și în cea de la *Ribnica*⁵⁷.

Analogiile cu descoperirile semnalate mai sus, la sudul Dunării, sau cu cele din Dobrogea, dovedesc că este vorba despre o brățară care se poate data în secolele XI—XII, încadrîndu-se perfect în vechea și foarte larg răspîndita categorie a podoabelor de factură ori de influență bizantină.

Credem, firește, că brățărilor de sticlă la care ne-am referit, indiferent de tipurile în care se pot diferenția își explică prezența în așezările de la Gornea⁵⁸, implicit la *Zomonite*, prin schimburile de bunuri și produse, statornicite de multă vreme între locuitorii romanici nord-dunăreni și cei de la sudul Dunării⁵⁹.

⁵³ Menționăm necropolele de la Ribnica, Bostaniște, Bîrza Palanka din Valea Dunării, Lesje, Mirijevo și Niš din Valea Moravei; cf. D. Țeicu, *op. cit.*, p. 494; *Ibidem*, notele 10, 12, cu bibliografia descoperirilor.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 495.

⁵⁵ Eugen Comșa, în *Dinogetia*, p. 308—309 și fig. 175/E 1—2.

⁵⁶ Petre Diaconu în *Păcuiul lui Soare*, I, 1972, p. 152—154, fig. 55/1—3, 5.

⁵⁷ D. Petrović, în *Starinar*, XIII—XIV, 1962, 1963, Beograd, 1965, p. 285, fig. 33/2; Comori arheologice în regiunea Porților de Fier, p. 268, cat. I, 279, unde prezintă o brățară de sticlă policromă răsucită.

⁵⁸ I. Uzum, în *Banatica*, IV, 1977, p. 220—221.

⁵⁹ I. Uzum, în *Crisia*, 1974, p. 42; *Idem*, în *Drobeta*, IV, 1980, p. 136, *Idem*, *Elemente și influențe bizantine în sudul Banatului între secolele VIII—XIII*, comunicare la sesiunea științifică a Muzeului de istorie al Transilvaniei, Cluj-Napoca 23—25 iunie 1978, manuscris.

⁵⁰ P. Diaconu, D. Vilceanu, *op. cit.*, p. 138—139, fig. 55, p. 150—154, fig. 61.

⁵¹ Gr. Florescu și colab., *op. cit.*, p. 237—238.

⁵² I. Barnea, *op. cit.*, p. 200 și urm.

D. Obiectele de epocă romană și romană târzie

Constituie o categorie distinctă în raport cu celelalte materiale arheologice scoase la lumină, impunând așezarea de la Gornea-Zomonite, ca un obiectiv interesant între așezările medievale din sudul Banatului cercetate până în prezent⁶⁰.

Desigur, că și până acum au fost semnalate descoperiri de obiecte din epoca romană în diferite localități bănațene, fie că era vorba despre re folosirea în complexe medievale a unor materiale de construcție — țigle și cărămizi — fie, despre prezența unor monede romane, mai ales, de secol IV în unele morminte din necropolele feudale⁶¹, însă, nicăieri, nu a fost menționată o concentrare atât de mare de materiale romane și romane târzii, sub raport cantitativ și al varietății obiectelor, ca în complexe așezării de care ne ocupăm aici.

1. Remarcăm, în primul rând, folosirea cărămizilor sau țiglelor romane în diferite scopuri: pavarea locuinței, construcția vetrei de foc, confecționarea greutăților pentru plasele de pescuit, utilizarea în loc de cute sau gresie pentru ascuțit unelte tăioase.

2. A doua categorie de materiale descoperite este reprezentată prin diferite fragmente ceramice aparținând evident unor tipuri de amfore romane târzii sau amforidoane. Acestea au fost descoperite într-un context prefeudal alături de ceramica lucrată cu mâna și la roată în zona complexului B₃ și a gropilor G₁ și G₃.

3. În complexul de locuire B₇, unde își avea atelierul un meșter fierar, a fost scoasă la lumină o interesantă statueta romană turnată din bronz reprezentând un Eros⁶². Descoperirea acestei figurine într-un context arheologic din veacurile VIII—X are o semnificație aparte.

4. Cu un an înainte — în 1974 — din complexul de locuire B₂ au fost scoase la iveală două piese de metal foarte interesante: un vâscior de formă tronconică din bronz, prevăzut cu capac și sistem de închidere — recipient care reprezintă, probabil, o *mensură romană*, utilizată pentru măsurarea prafului de aur (fig. 29) și o stanță de fier pentru bătut monede.

5. În sfârșit, menționăm și descoperirea a două monede imperiale de bronz, printre care una determinată, aparține sigur lui Constantinus I (330—335), Constantinopolis cf. LRBC, I, 1005⁶³.

Descoperirea acestor materiale și obiecte romane în cadrul unor complexe prefeudale și feudale timpurii, nu trebuie să surprindă dacă ținem seama de întreg contextul arheologic pe care-l oferă hotarul localității Gornea. Ele puteau fi aduse din două locuri, cu numeroase vestigii romane, destul de apropiate de Zomonite: fie așezarea de pe terasa Cău-

⁶⁰ Amintim așezările de la: Berzasca — „Ogașul Neamțului” (cercetată de Vasile Boroneanț de la Institutul de Arheologie București); Gornea — Tărmuri, Gornea — „Căunița de Sus”; Moldova Veche — „Rit”; Ilidia — „Săliște” și Ilidia — „Funii”.

⁶¹ Această situație a fost semnalată în necropolele Gornea — „Căunița de Sus”; Ilidia — „Cetate” și Cuptoare — „Sfoge” din sudul Banatului; de asemenea în necropolele Mănăstur — „Făget” și Timișoara — „Podul Modoș” spre nordul Banatului (informații amabile din partea colegului Adrian Bejan căruia îi mulțumim și pe această cale).

⁶² C. Pop, I. Uzum, în *Banatica*, VI, 1981, p. 137—140.

⁶³ Determinare realizată de Dana Bălănescu, de la Muzeul Județean de Istorie din Reșița, căreia îi aducem mulțumirile noastre pentru informația amabilă.

nița de Sus⁶⁴; fie din punctul Cetate⁶⁵ unde au fost cercetate ruinele unui *castellum* de tipul „*quadriburgium*“ datat din secolele III—IV, în perioada tetrarhiei⁶⁶. De fapt este zona unde poate fi localizată și așezarea romano-bizantină *Novae Superiores* pe care istoriograful Teofilact Simocata o consemnează la hotarul veacurilor VI—VII⁶⁷.

În condițiile menționate, credem că descoperirea unor vestigii romane târzii, refolosite ulterior, cum se constată la Zomonite, într-un context arheologic aparținând evului mediu reprezintă o puternică dovadă de viață autohtonă neîntreruptă în așezările întemeiate pe locul și în imediata apropiere a fostelor castre sau înjghebări daco-romane și romano-bizantine, continuându-le pe meleagurile lor de baștină.

Resturile osteologice, recuperate prin săpăturile de salvare efectuate între anii 1973—1977, au permis cunoașterea mai multor aspecte importante despre viața economică a comunității. Astfel, s-au putut preciza unele dintre resursele alimentare existente, natura și varietatea lor, în perioadele de timp la care ne-am referit. În asociație cu alte categorii de materiale din inventarul arheologic al așezării, resturile osteologice, aflate în curs de cercetare⁶⁸ ilustrează convingător ocupațiile unora dintre locuitorii identificați la Zomonite, sau măcar o parte dintre aceste ocupații legate de: creșterea animalelor domestice, vânătoare și pescuit.

Studierea întregului material arheologic și analogiile existente cu descoperiri similare din alte zone, mai apropiate sau mai îndepărtate, coroborate cu observațiile stratigrafice posibile, în condițiile specifice în care s-au desfășurat cercetările de la Zomonite — la concurență cu excavațiile cărămidarilor și pătrunderea apelor în săpături, ca urmare a creșterii

Situația statistică a materialului osteologic provenit din complexele B₂ și B₇ de la Gornea „Zomonite“

		Nr. frgm.	%
Sp. dom.	Bos taurus	104	46,22
	Ovicaprinc	42	18,66
	Sus domesticus	18	8
	TOTAL	164	72,89
Sp. sălb.	Cervus elephus	35	15,55
	Sus ferus	18	8
	Capreolus c.	7	3,11
	TOTAL	60	26,67
	Pisces	1	0,44
	Total mat. det.	225	

⁶⁴ N. Gudea, în *Acta MN*, X, 1973, p. 569—595.

⁶⁵ N. Gudea, *Gornea — Așezări din epoca romană și romană târzie* în „*Caiete Banatica 4*“, Reșița, 1977, 96, p., 72, fig., 2 a.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 68—76.

⁶⁷ cf. *FHDR*, II, 1970, p. 545.

⁶⁸ Au fost predate pentru cercetare biologului Georgeta Trîncă de la OJPCN Caraș-Severin, căreia îi mulțumim pentru prețioasele informații și determinările statistice a materialului osteologic din complexele B₂ și B₇ — pe care le prezentăm în tabelul alăturat.

nivelului acestora în zona Lacului de acumulare de la Porțile de Fier — dovedesc că aproximativ pe aceeași vatră s-au succedat două locuiri distincte din punct de vedere cronologic. Prima, locuirea prefeudală, datată în secolele VIII—X, a fost documentată în zona complexelor B₂, B₇, B₈, G₁, G₃ și G₅, ca și în sectorul sudic al terasei. A doua, locuirea din perioada feudală timpurie, se încadrează cronologic între secolele XI—XIII fiind atestată în toate celelalte complexe arheologice prezentate.

Așa cum s-a constatat, ambele așezări identificate erau compuse din bordeie, semibordeie și locuințe de suprafață, dispuse în șiruri aproape paralele care se îndreptau oblic — pe direcția nord-vest—sud-est, spre malul pîrîului Camenița. În baza documentelor arheologice, nu există îndoială cu privire la caracterul rural al așezărilor și ocupațiile de bază ale locuitorilor, specifice populației autohtone stabile: cultivarea pămîntului, creșterea animalelor domestice și meșteșugurile — olăritul, fierăria, cojocăritul și țesutul.

Avînd în vedere raporturile cu celelalte puncte de interes arheologic, se pare că locuirile de la *Zomonîțe* continuă așezarea mai timpurie de pe terasa de la *Căunița de Sus*, deplasarea acesteia fiind evidentă prin urmele de cultură materială găsite în zona de trecere care poartă denumirea locală *Cotul Tomii*. Alte dovezi materiale ne determină să avem în vedere și posibilitatea deplasării așezării prefeudale de la *Zomonîțe* pe traseul *Podul Păzăriște*⁶⁹, locul *Țărmuri*⁷⁰, apoi reîntoarcerea la vatra inițială, între secolele XI—XIII sau extinderea deosebită a așezării de la *Țărmuri* în perioada amintită — de unde, deplasarea continuă pe direcția sud-nord ajungîndu-se către sfîrșitul evului mediu la vatra actuală a satului Gornea⁷¹.

Cercetări arheologice de dată mai recentă — între anii 1978—1981 — care au dus la descoperirea celei de-a patra necropole medievale din hotarul Gornii⁷² în partea de est a terasei *Căunița de Sus*⁷³, ca și inventarul funerar scos la lumină cu această ocazie⁷⁴, ne determină să avem în vedere existența unei relații directe între așezarea feudală timpurie de la *Zomonîțe*, situată la numai 300—400 m spre est și noua necropolă. În concluzie ne exprimăm convingerea că necropola de la *Căunița de Sus*, cea mai timpurie dintre necropolele semnalate pînă acum în toată regiunea *Clisurii de Sus*⁷⁵, a aparținut locuitorilor din așezarea de la *Zomonîțe*.

⁶⁹ Aici au fost semnalate cuptoare și vetre de foc, iar ulterior au fost identificate și urme materiale ce se datează între secolele IX—XI cercetări inedite; Vezi și I. Uzum, Gh. Lazarovici, I. Dragomir, *op. cit.*, p. 409, nr. 6, fig. 4; I. Uzum, Gh. Lazarovici, *op. cit.*, p. 49, nr. 12.

⁷⁰ I. Uzum, în *Banatica*, IV, 1977, p. 221.

⁷¹ Sub denumirea *Gornea Lupkova*, în vatra actuală, localitatea este amintită relativ tîrziu, la anul 1829, cf. C. Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I A—N, București, 1967, p. 268.

⁷² Necropola a fost identificată în urma unui sondaj încă din anul 1977. Începînd din anul 1968 în hotarul Gornii au fost descoperite succesiv necropolele din punctele *Ogașul lui Udrescu*, *Dealul Păzăriște* și *Țîrcheviște*; Vezi și I. Uzum, Gh. Lazarovici, I. Dragomir, *op. cit.*, p. 408, 412—413, nr. 7, 10 și 19.

⁷³ I. Uzum, în *Banatica*, VI, 1981, p. 181—210.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 186—193 datează necropola din prima jumătate a sec. XI-lea și pînă la jumătatea sec. XII.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 194—195 și nota 89.

În noul context, se impune și mai evident caracterul romanic al culturii materiale specifice românilor din Clisura dunăreană în perioada prefeudală și feudală timpurie. Prezența în cantități sporite a obiectelor de podoabă de sorginte sau influență bizantină — inventarul necropolei adăugându-se la obiectele descoperite în așezare — accentuează acest specific, atestând păstrarea și chiar reactivarea relațiilor tradiționale stabilite între locuitorii autohtoni și lumea romanică orientală de la sudul Dunării.

Astfel, săpăturile de salvare și descoperirile semnalate pe terasa de la Gornea-Zomonite se pot înscrie ca un aport notabil în direcția cercetării modului de viață, și cunoașterii culturii materiale și spirituale a românilor bănațeni, într-o vreme despre care izvoarele scrise ne-au transmis știri puține și lacunare. Dovedind continuitatea vieții autohtone în Valea Dunării cercetările de la Gornea-Zomonite contribuie, în același timp, la completarea tabloului demografic, tot mai dens, al Banatului de sud la începuturile evului mediu.

ILIE UZUM

LES ÉTABLISSEMENTS MÉDIÉVAUX DE GORNEA — „ZOMONITE” (COM. SICHEVIȚA, DÈP. CARAȘ-SEVERIN)

(Résumé)

L'auteur présente les résultats des fouilles de sauvegarde effectuées entre les années 1973—1977 dans le périmètre de la localité Gornea — le lieu „Zomonite”. Le nouveau objectif est situé au droit de la vallée du ruisseau Camenița, dans l'herbage bas de zone d'ancien pont de Gornea, à cca. 2 Km distance vers sud de village actuel. Les recherches archéologiques ont mis au jour les vestiges des deux établissements appartenant à la population autochtone roumaine de la Vallée du Danube. Le premier établissement a été daté dans les VII—X-ième siècles et le deuxième est encadré chronologiquement entre les X—XIII-ième siècles.

À l'occasion des fouilles ont été identifiées et recherchées nombreuses complexes archéologiques: 12 habitations de type varié (huttes, semi-huttes et habitations de surface); 12 fosses ménagères; 6 installations pour feu de type varié (âtres simples, avec pierres, four avec calote pour cuit et pour l'usinage du métal) et un tombeau isolé sans inventaire funéraire.

L'analyse du matériel archéologique a mis en évidence des suivantes catégories: céramique usuelle, travaillé à main et à roue et céramique de lux émaillé; outils et ustensiles de métal; objets de parure de verre et bronze; restes ostéologiques; et en fin une quantité d'objets et matériaux d'époque romain (fragments d'amforette, tuiles et briques, utilisés comme grès pour aiguiller des outils tranchants et poids de filet pour poissons, monnaies romaines de IV-ième siècle; un petit vaisseau avec couvercle utilisé pour mesurer le poudre d'or et une statuette de bronze représentant un Eros). L'auteur mentionne les nombreuses analogies existées pour l'objets et matériaux découvertes à Gornea — Zomonite. Pour toutes les catégories d'objets on trouve des nombreuses similitudes dans les découvertes rapprochés des établissements recherchés sur le territoire du Banat et lointains: Transylvanie, Olténie, Valachie, Dobroudja. On mentionne aussi les analogies très bonnes existentes dans les découvertes similaires sur le territoire de Yougoslavie, spécialement dans la zone de Djerdap.

En corroborant les informations stratigraphiques avec les analogies établies pour le matériel archéologique, on surgit comme évidente l'existence des 2 niveaux de

culture: le premier, caractérisé par une céramique travaillé à main — pots, âtres portatives et plats d'argile — et céramique travaillé à roue, daté dans les VIII—X-ième siècles; le deuxième, caractérisé par une céramique travaillé à roue, daté entre les XI—XIII-ième siècle. Les deux niveaux culturels corépondent au deux habitas distinctes, qui se succèdent chronologiquement sur la même emplacement: un établissement préféodal qui continue l'établissement féodale ancien découvert sur la terrasse voisine de *Caunița de Sus*, recnerne dans les annees anterieures et une établissement féodale ancien qui se déplace de ouest vers est et puis d'est vers sud et de nouveau vers nord. Les vestiges de ce déplacement ont été mises en évidence dans les lieux: *Cotul Tomii*, *Podul Păzăriște* et *Tărmuri*, tous en voisinage de *Zomonîțe*. Vers la fin de l'époque féodale, l'établissement se déplace de sud vers nord, arrivant dans l'emplacement du village actuel. Fondé sur les analogies presque identiques existentes entre les objets mises au jour, l'auteur établit la relation directe existente entre l'établissement féodale ancien de *Zomonîțe* et la nécropole de la même période, la quatrième recherchée à Gornea et identifiée dans la zone estique de la terrasse *Căunița de Sus*, cette nécropole appartenant certainement à l'établissement mentionné dans cette ouvrage.

Les resultats des recherches preuvent que las établissements de *Zomonîțe* étaient de type rurale, composés de hutes, semi-huttes et habitations de surface, disposés en rang, qui se dirige oblique sur la direction nord-ouest-sud-vest, vers la rive du ruisseau Casmenița (au droit de ce ruisseau). Les habitants avaient comme occupations permanentes: la culture de terre, l'élevage des animaux et les métiers: surtout la poterie, la ferronnerie et l'usinage des peaux.

La présence des matériaux et des objets d'import, provenus de sud de Danube, tant dans l'établissement comme aussi dans la nécropole contemporaine, preuvent les relations étroites traditionales entle les habitants roumaines de nord de Danube et la romanité orientale de la Péninsule Balkanique, continuées et réactivisées dans la période des X—XIII-ième siècles.

En final, l'auteur montre que les recherches de Gornea — *Zomonîțe* contribuent à la précision du caractère unitaire de la culture matérielle et spirituelle des roumains de Banat, les nouveaux établissements completant le tableau démographique, plus dens de Banat du sud dans les siècles de début du Moyen Âge.

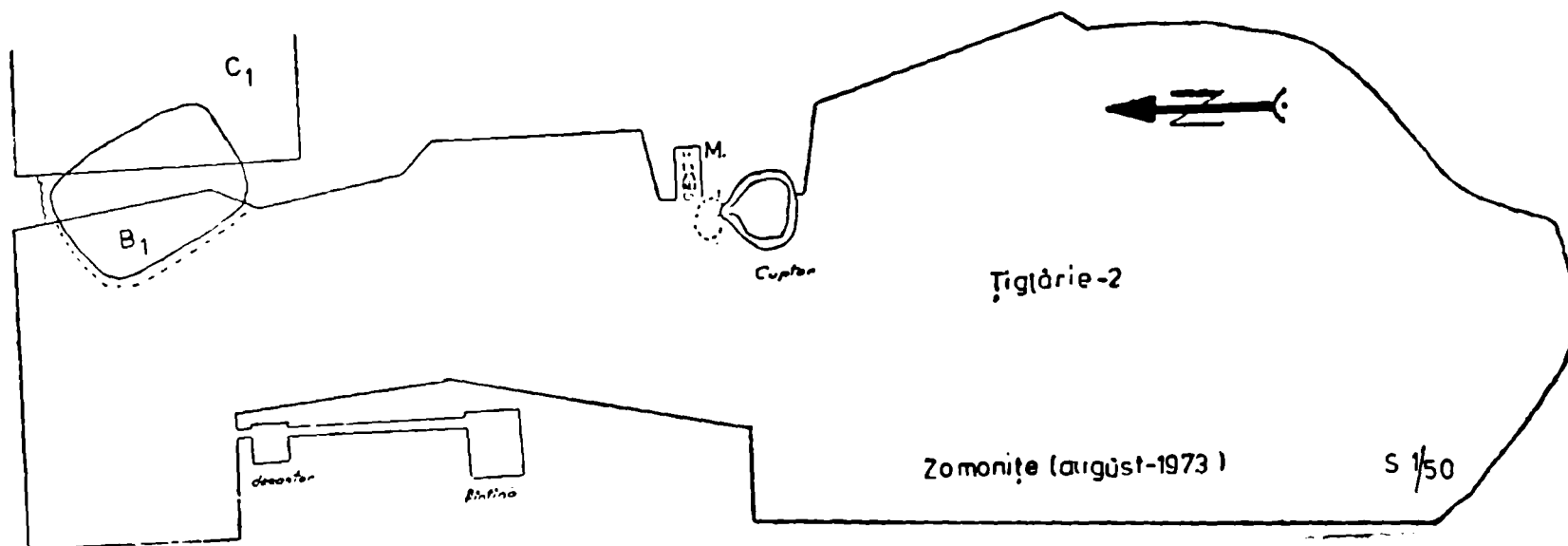

Fig. 1. Complexele arheologice descoperite la Gornea-Zomonite în anul 1973 (plan).

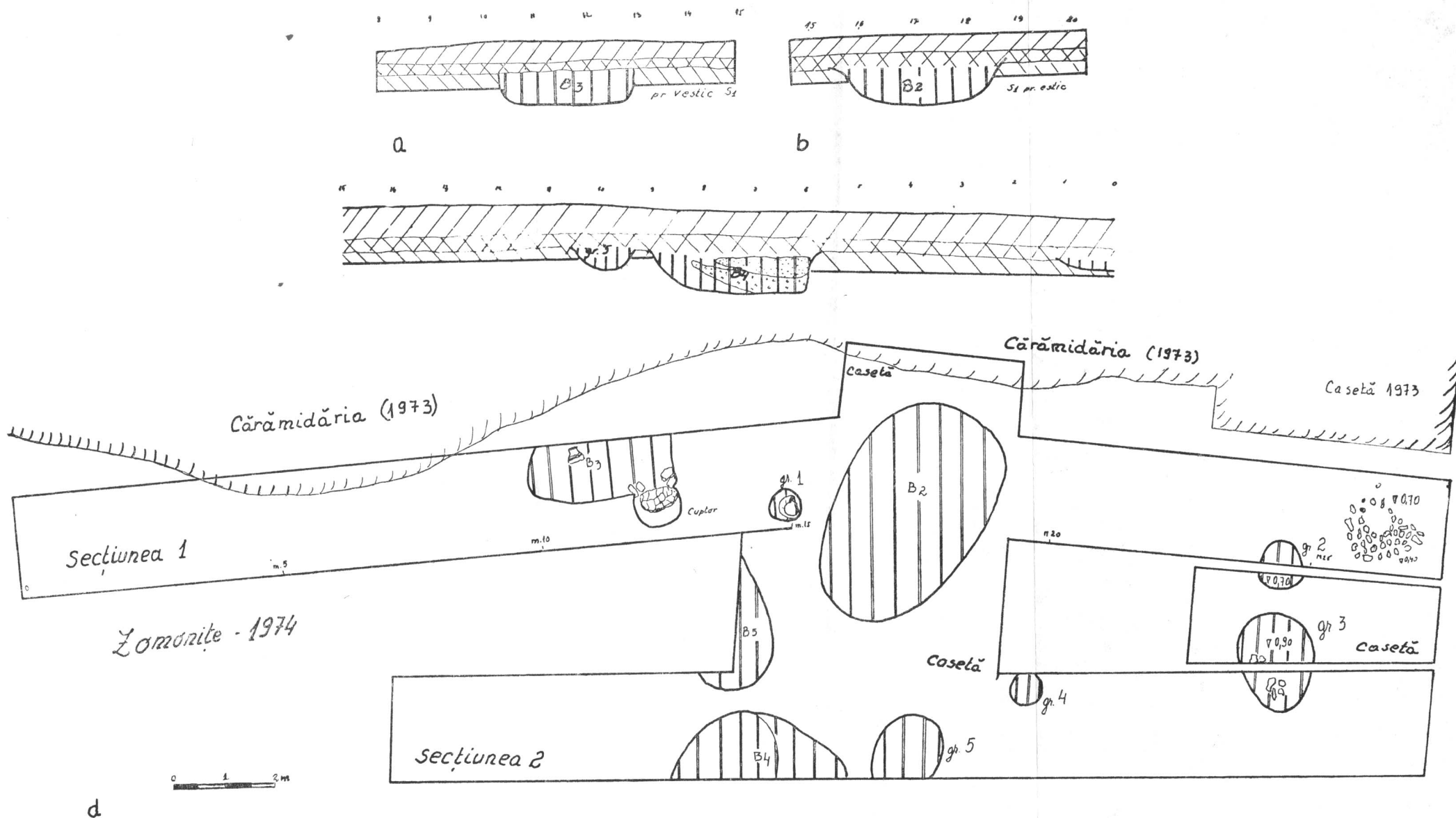

Fig. 2. Situația săpăturilor de salvare executate la „Zomonite” în anul 1974 (plan).

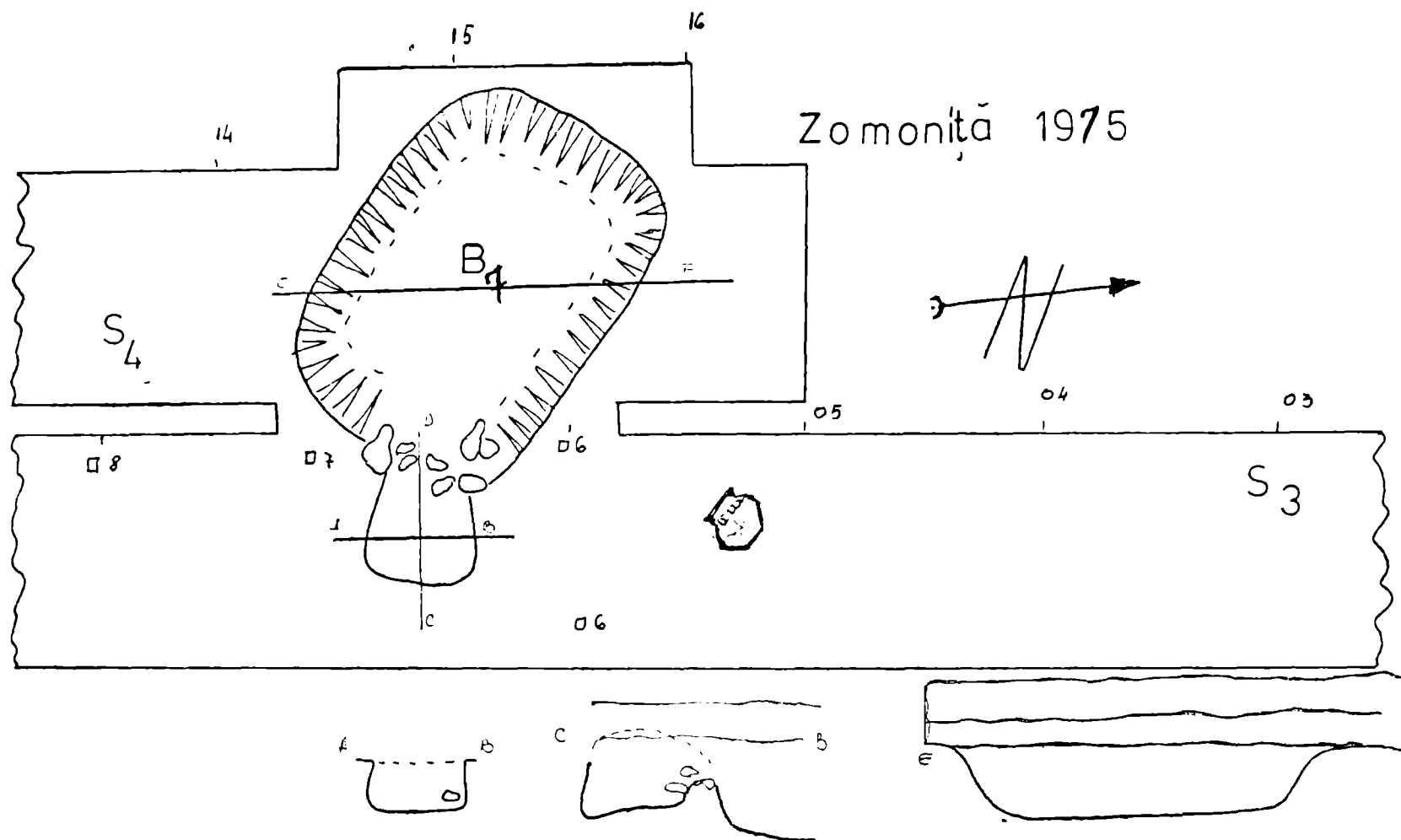

Fig. 3. Complexul de locuire B_7 și cuptorul pentru prelucrarea fierului de la „Zomonita” (plan).

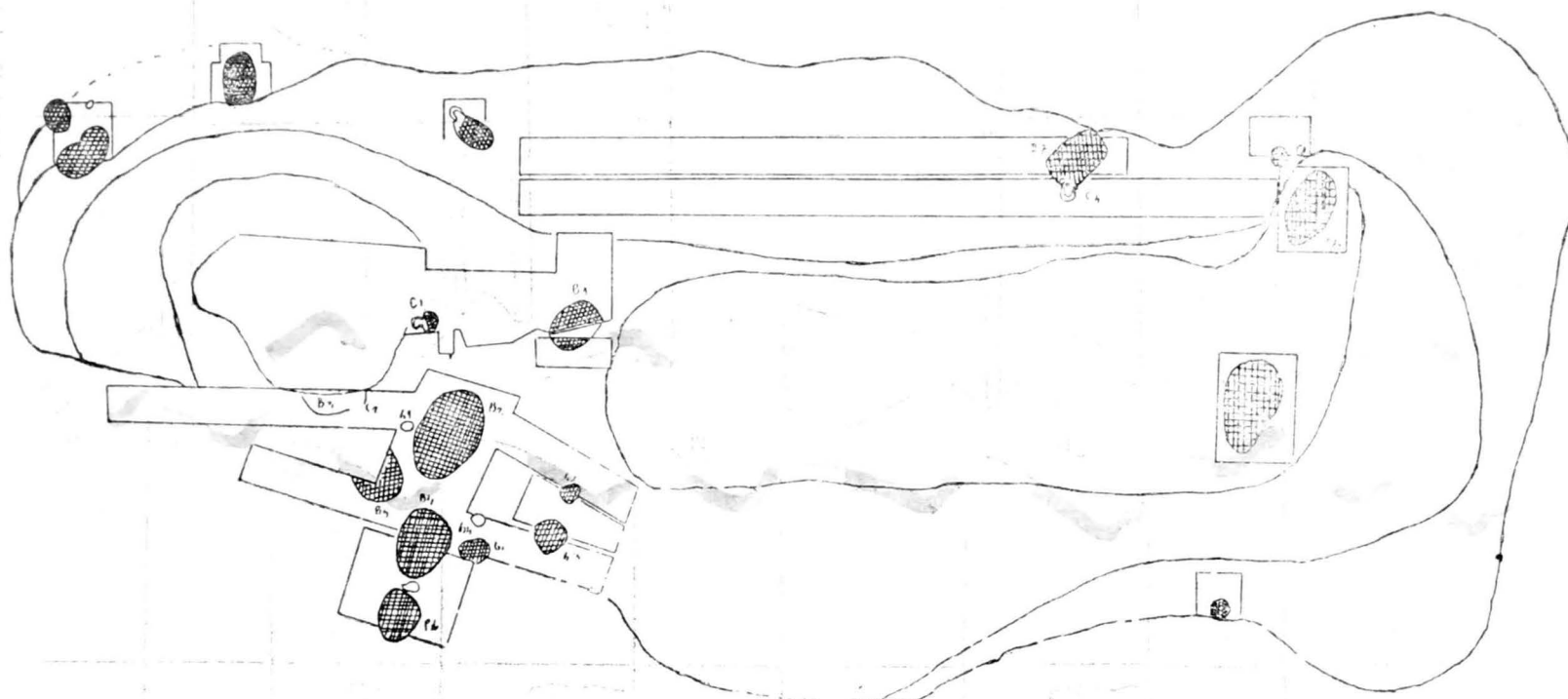

Fig. 5. Situația generală a săpăturilor de salvare executate între anii 1973/1977 (plan).

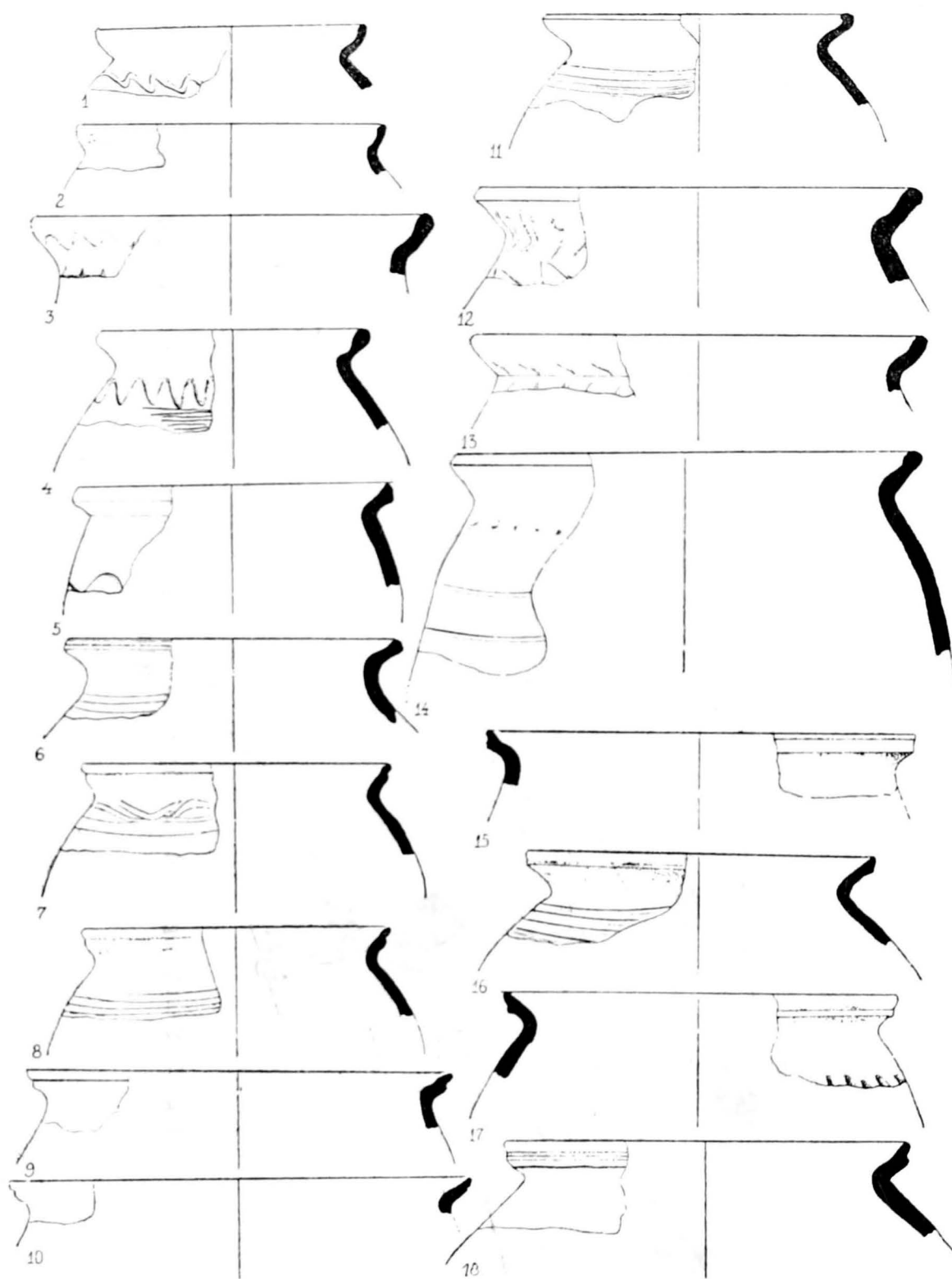

Fig. 6. Ceramică ornamentată găsită în complexul B₁ 1973.

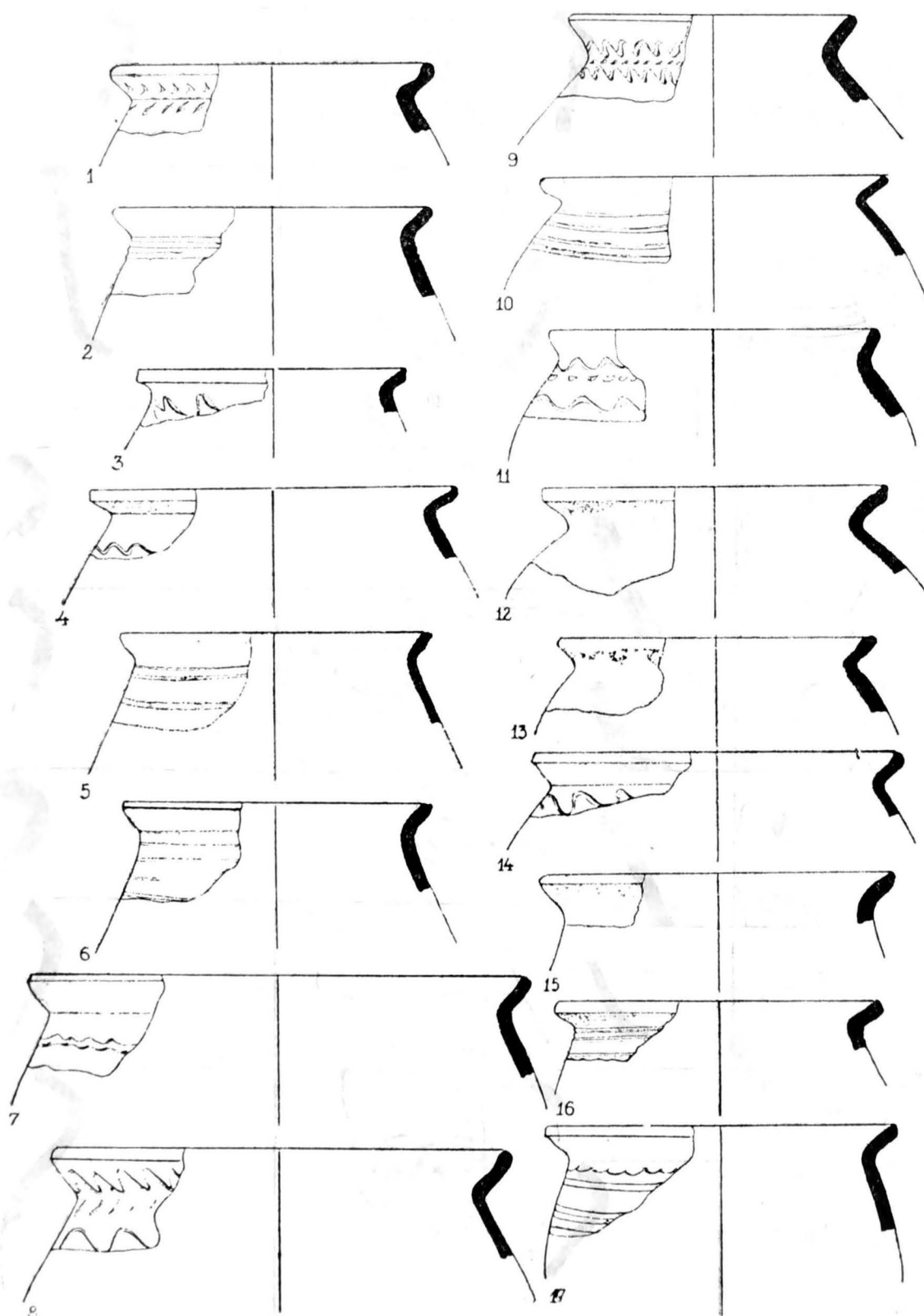

Fig. 7. Fragmente ceramice din complexul de locuire B₁ 1973.

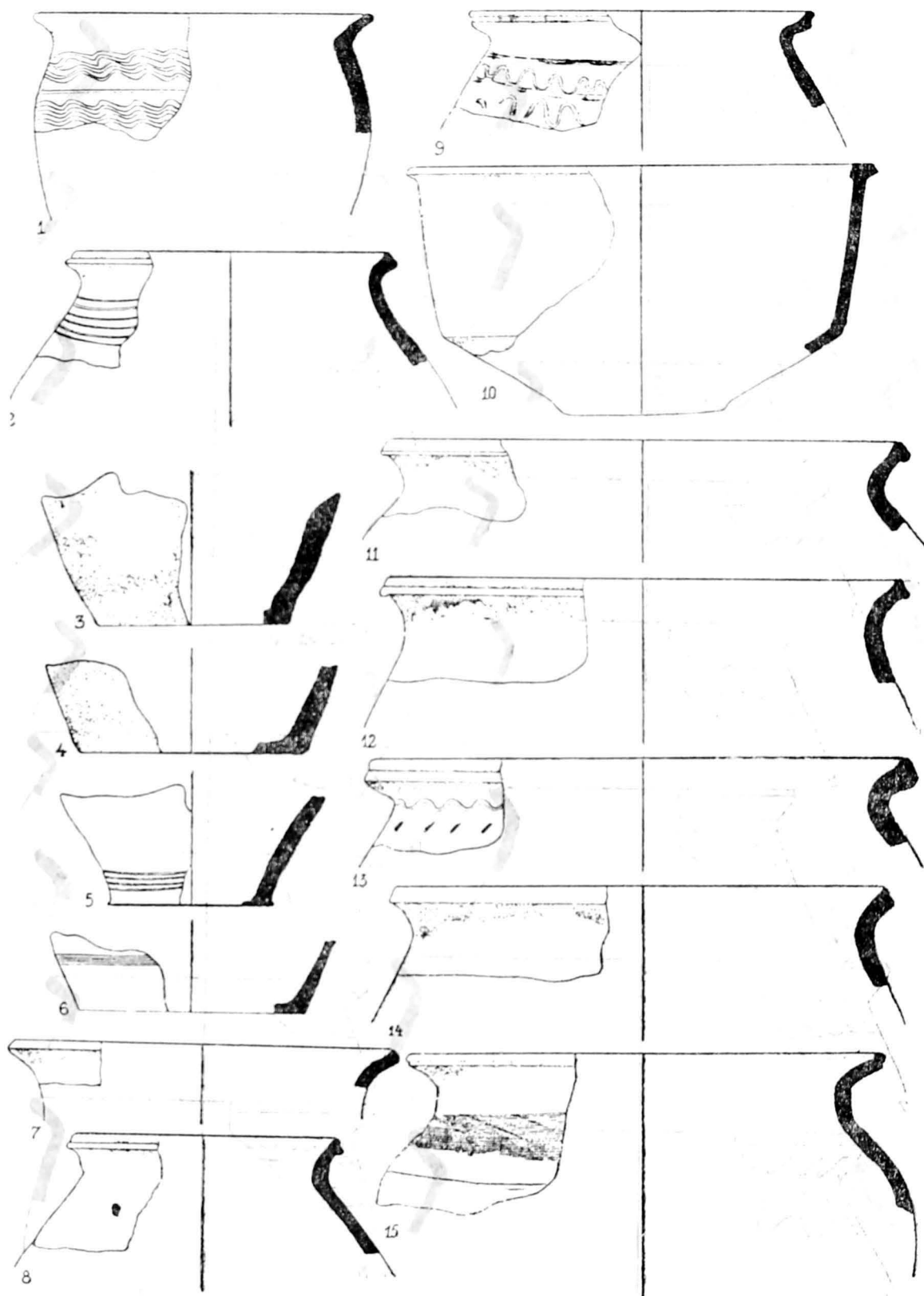

Fig. 8. Fragmente de oale și străchini din complexul B₁ (Gornea-Zomonite).

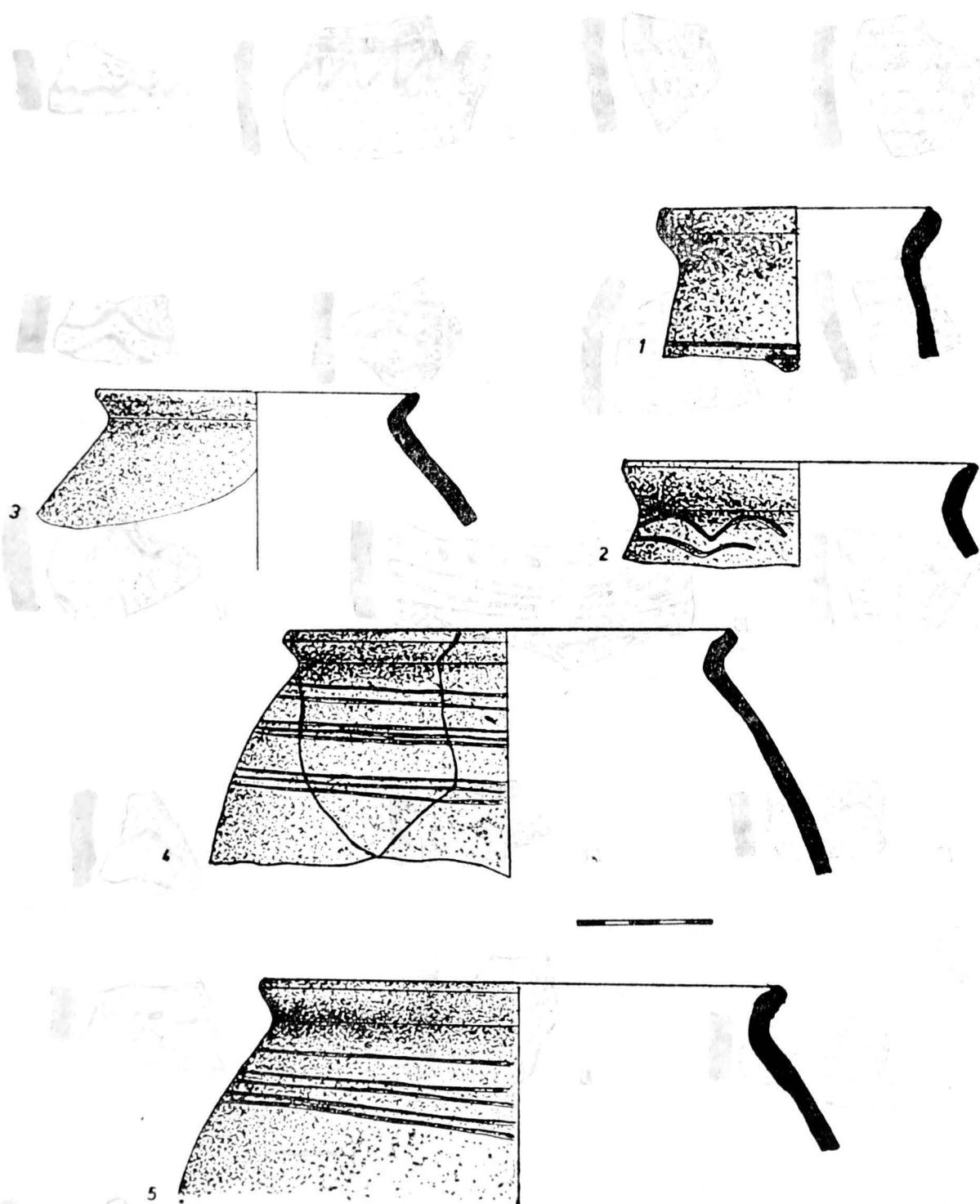

Fig. 9. Fragmente de vase-borcan din complexul de locuire B₂/1974 (Gornea-Zomonițe).

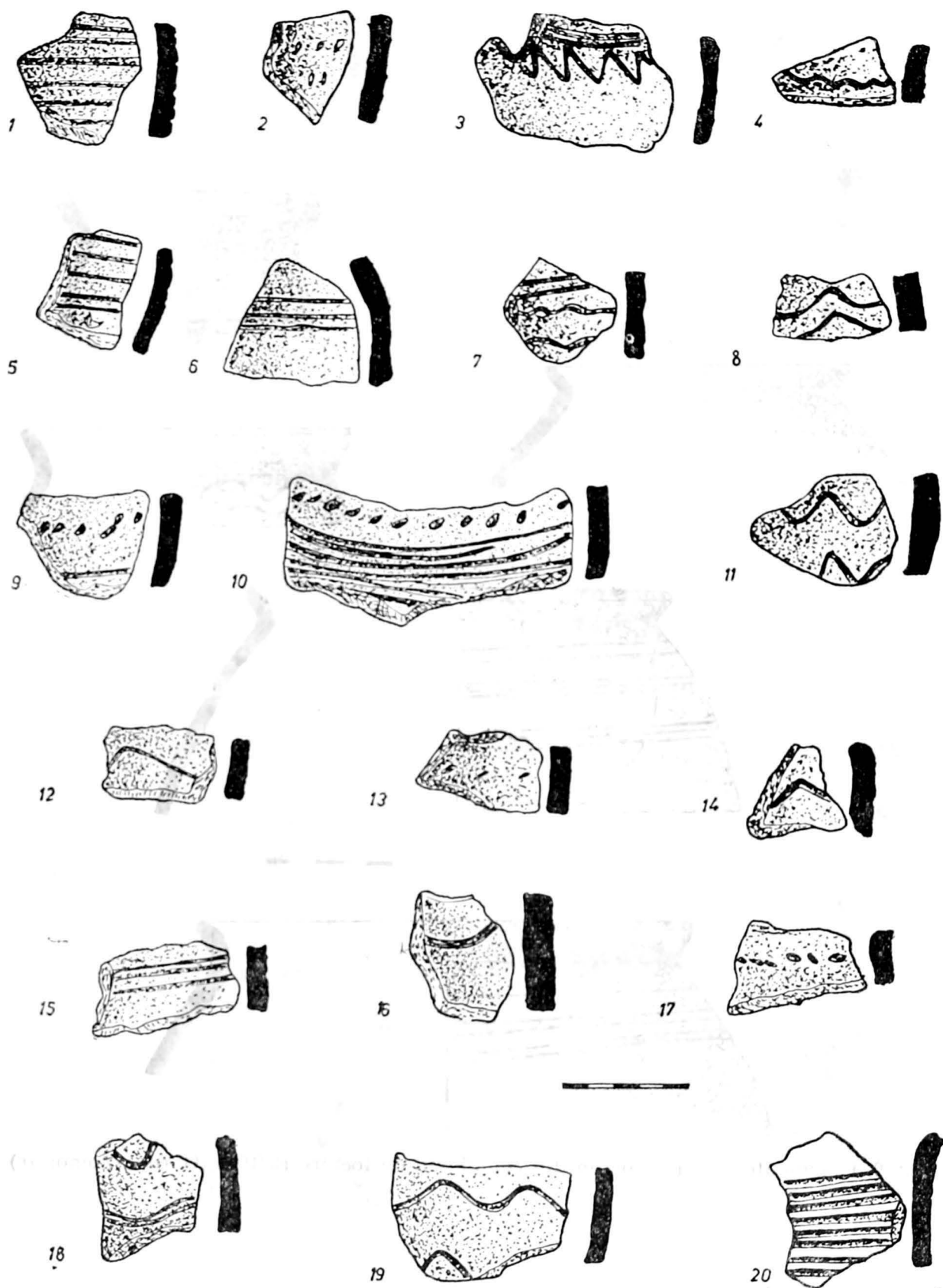

Fig. 10. Fragmente de ceramică feudală timpurie din complexul B₂/1974 (Gornea-Zomonite).

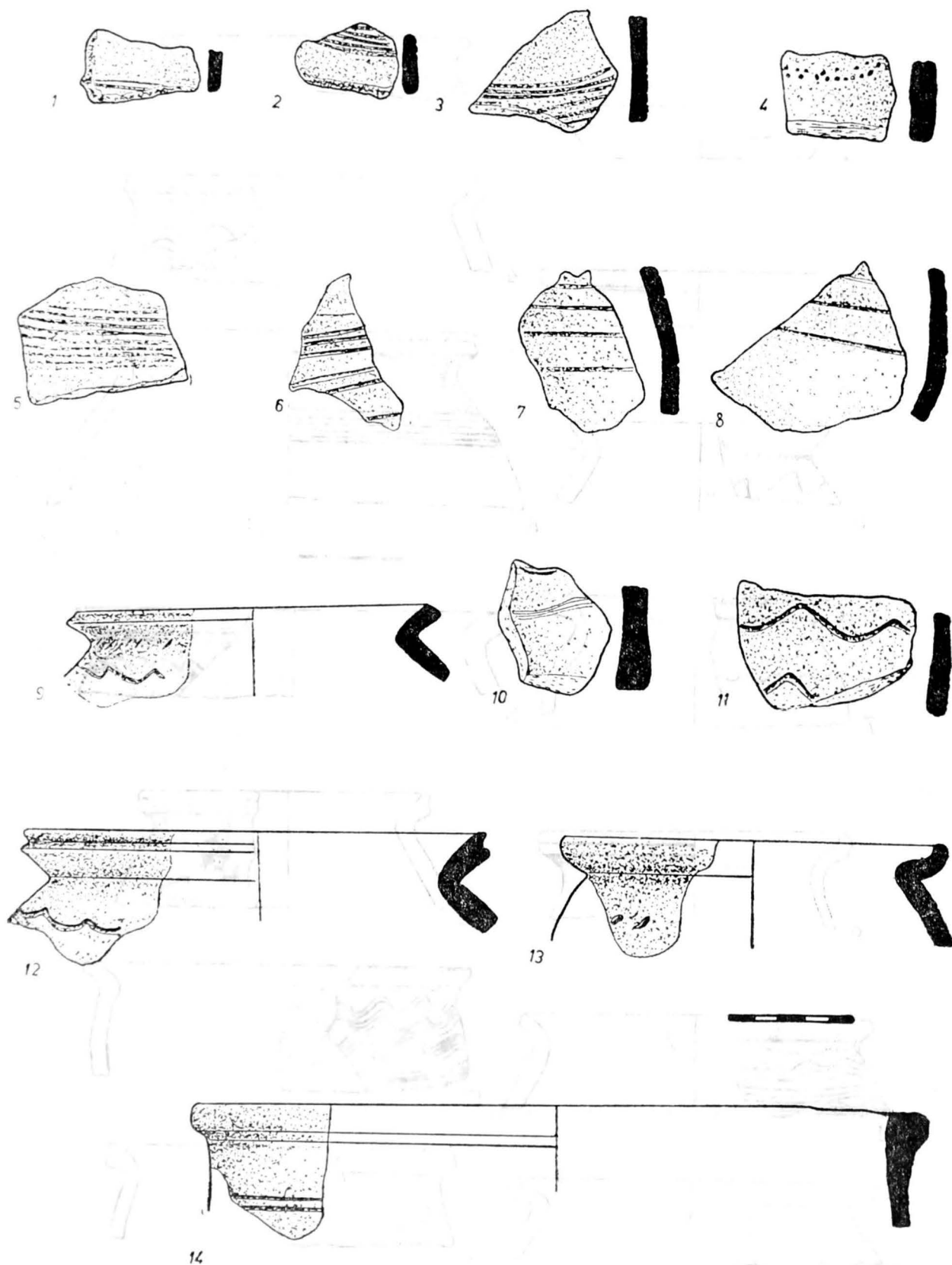

Fig. 11. Buze și fragmente de vase ornamentate din complexul de locuire B₃/1974.

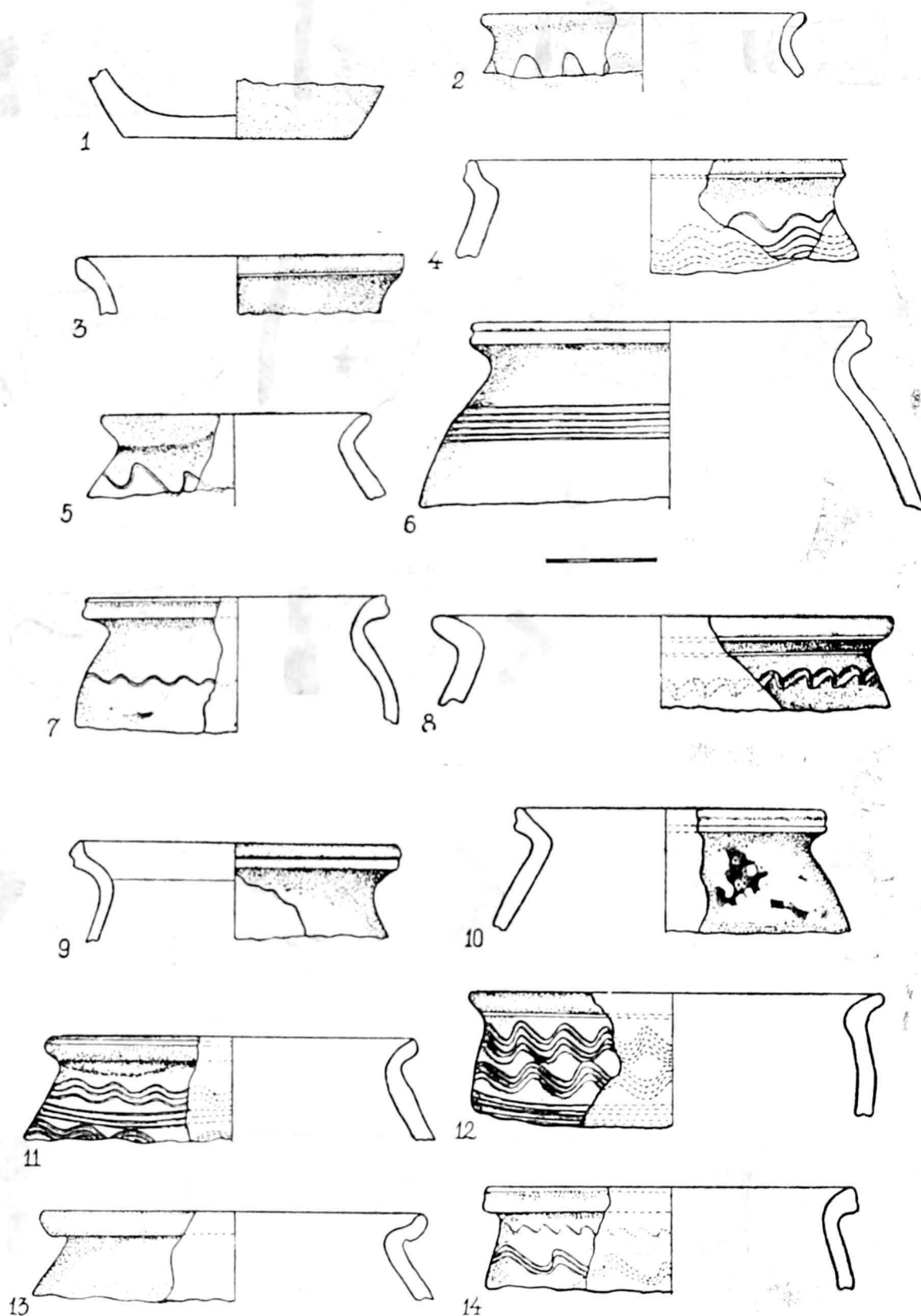

Fig. 12. Fragmente ceramice din complexul B₉ (B₁₅/1976).

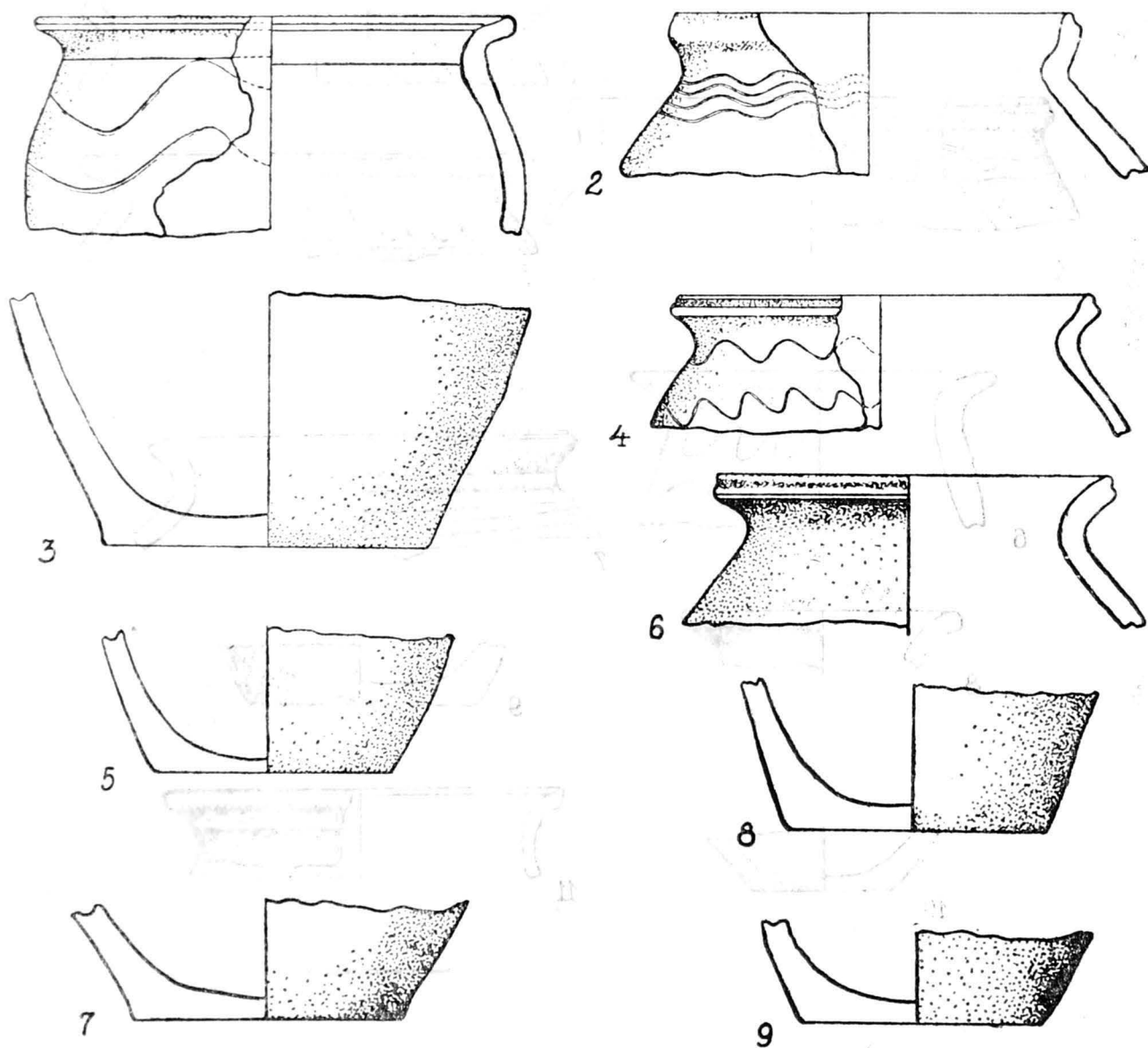

Fig. 13. Gornea-Zomonițe, fragmente de vase din complexul B₉ (B₁₅/1976).

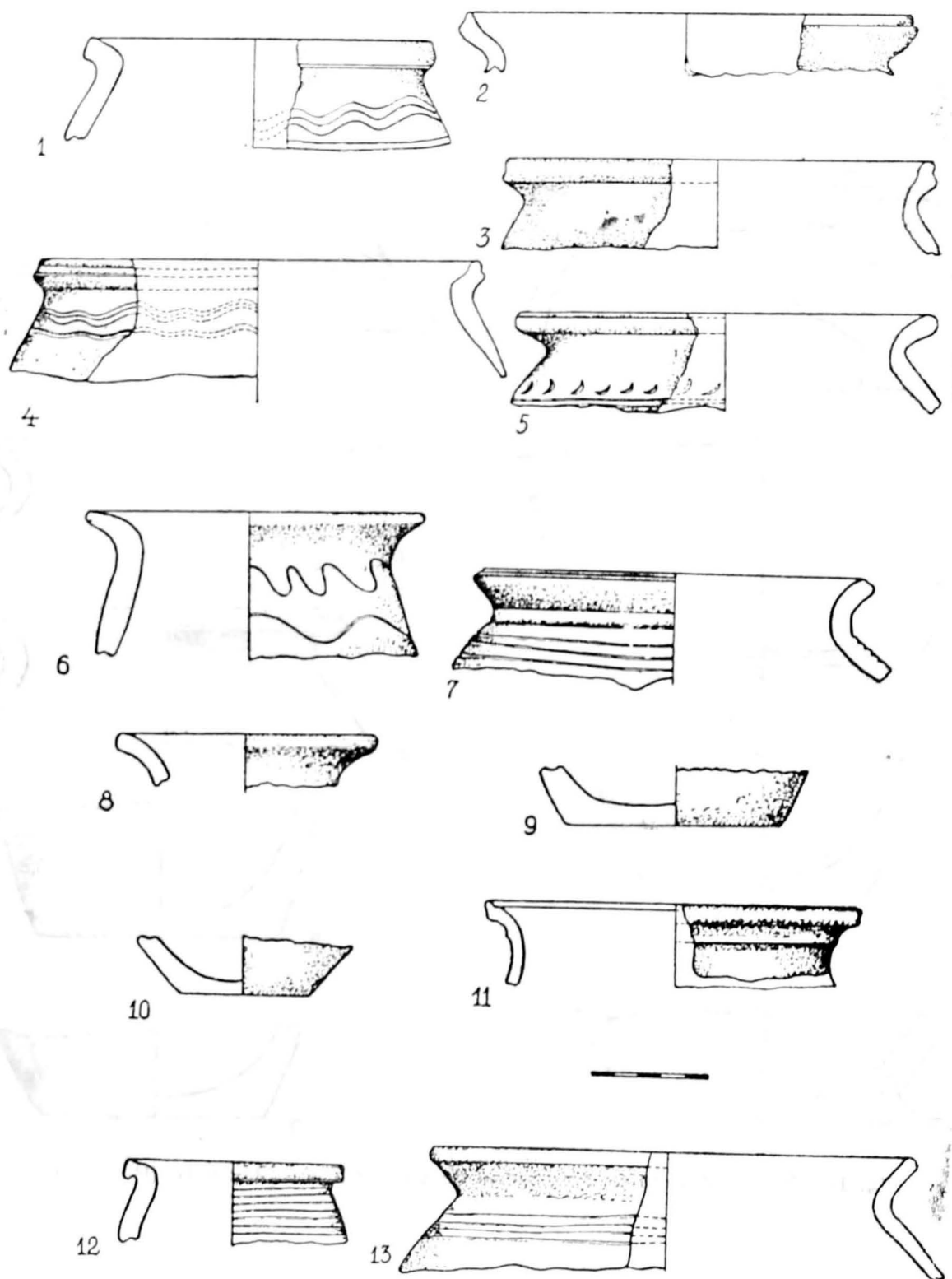

Fig. 14. Gornea-Zomonite, fragmente ceramice: 1—5 complexul B₉ (B₁₅/1976); 6—8, 12 — complexul B₁₀ (B₁₆/1976); 11, 13 — groapă menajeră Gr.₈ (Gr₁₃/1976); 9 — groapa Gr.₉ (G₁₄/1976); 10 — groapa Gr.₁₁ (G₁₈/1976).

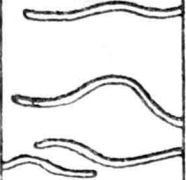
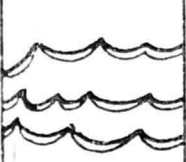
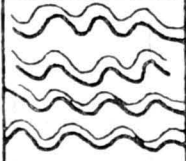
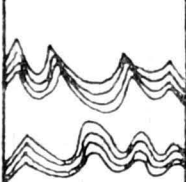
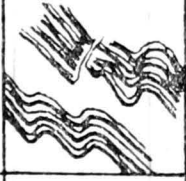

B	Motivul	Răspîndirea pe complexe											Ser.
		B ₁	B ₂	B ₃	B ₄	B ₅	B ₆	B ₇	B ₈	B ₉	B ₁₀	B ₁₁	
B ₁						• • •	• •						
B ₂							•						
B ₃			• •										
B ₄						• • •	• • •						
B ₅		• •											
B ₆					•	•	•						
B ₇					•			•	•				•
B ₈		•	•					•					

Fig. 15. Motive ornamentale din linii simple și grupuri de linii în val, incizate din complexe de la Gornea-„Zomonite“.

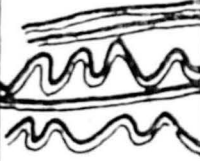

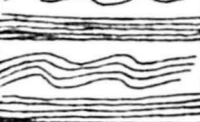

C	Motivul	Răspîndirea pe complexe											Sect.
		B ₁	B ₂	B ₃	B ₄	B ₅	B ₆	B ₇	B ₈	B ₉	B ₁₀	B ₁₁	
C ₁													
C ₂							•	•	•				
C ₃			•			•							
C ₄					•								
C ₅			•	•				•	•				
C ₆					•			•	•				•
C ₇			•	•	•	•							

Fig. 16. Combinații de linii simple și grupuri de linii în val și 'orizontale incizate, pe ceramica lucrată cu mîna și la roată în locuirile de la Gornea Zomonițe.

A	Motivul	Răspîndirea pe complexe											
		B ₁	B ₂	B ₃	B ₄	B ₅	B ₆	B ₇	B ₈	B ₉	B ₁₀	B ₁₁	Sect. I
A ₁		•		•			•		•				
A ₂		•	•	•	•			• •					•
A ₃			•										•
A ₄				•				•		•			•

Fig. 17. Linii singulare și grupuri de linii orizontale incizate pe ceramica de la Gornea-„Zomonite“.

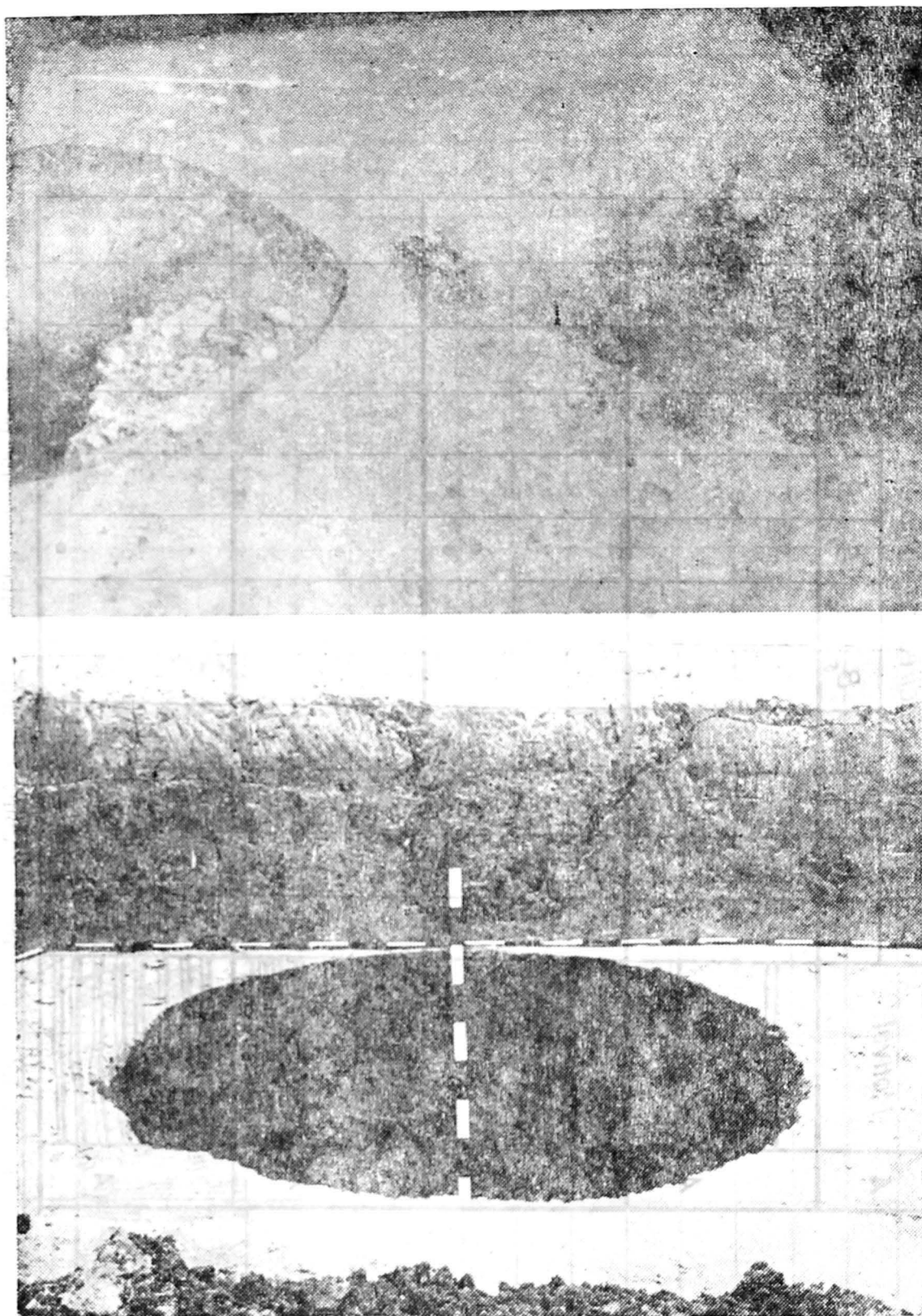

Fig. 18. Aspecte din timpul intervențiilor de salvare din anii 1974 și 1976 la Zomo-
nițe: a) gropi menajere din zona secțiunilor S_2 și $S_1/1974$, sînt surprinse și infiltra-
țiile de apă care au însoțit cercetările; b) groapă menajeră deasupra căreia a fost
surprins un cuptor păstrat parțial, în profilul casetei.

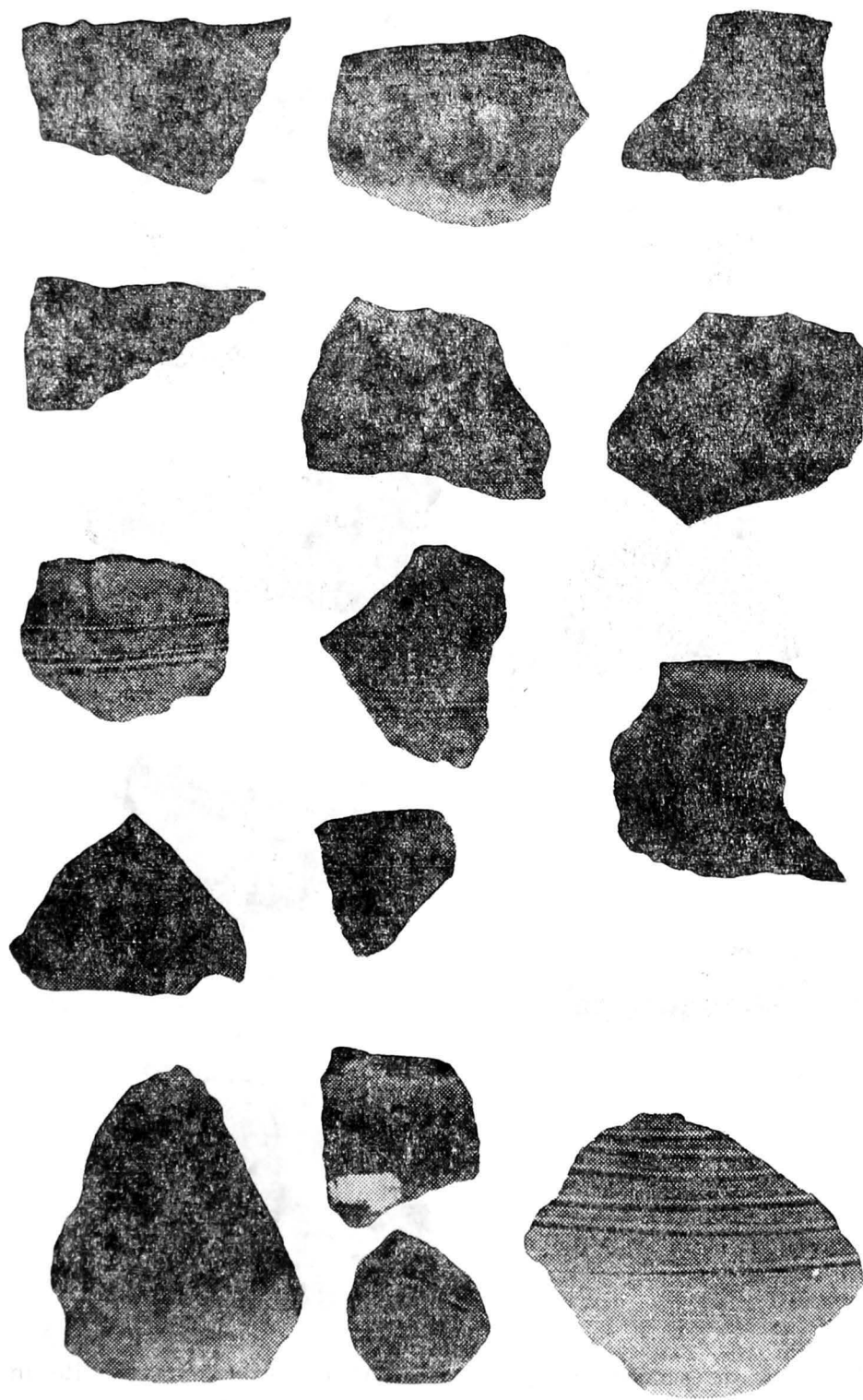

Fig. 19. Ceramică feudală timpurie din stratul de cultură identificat în S_I/1974.

Fig. 20. Ceramică de secolul XI și o cataramă de bronz, descoperite în S₁/1974

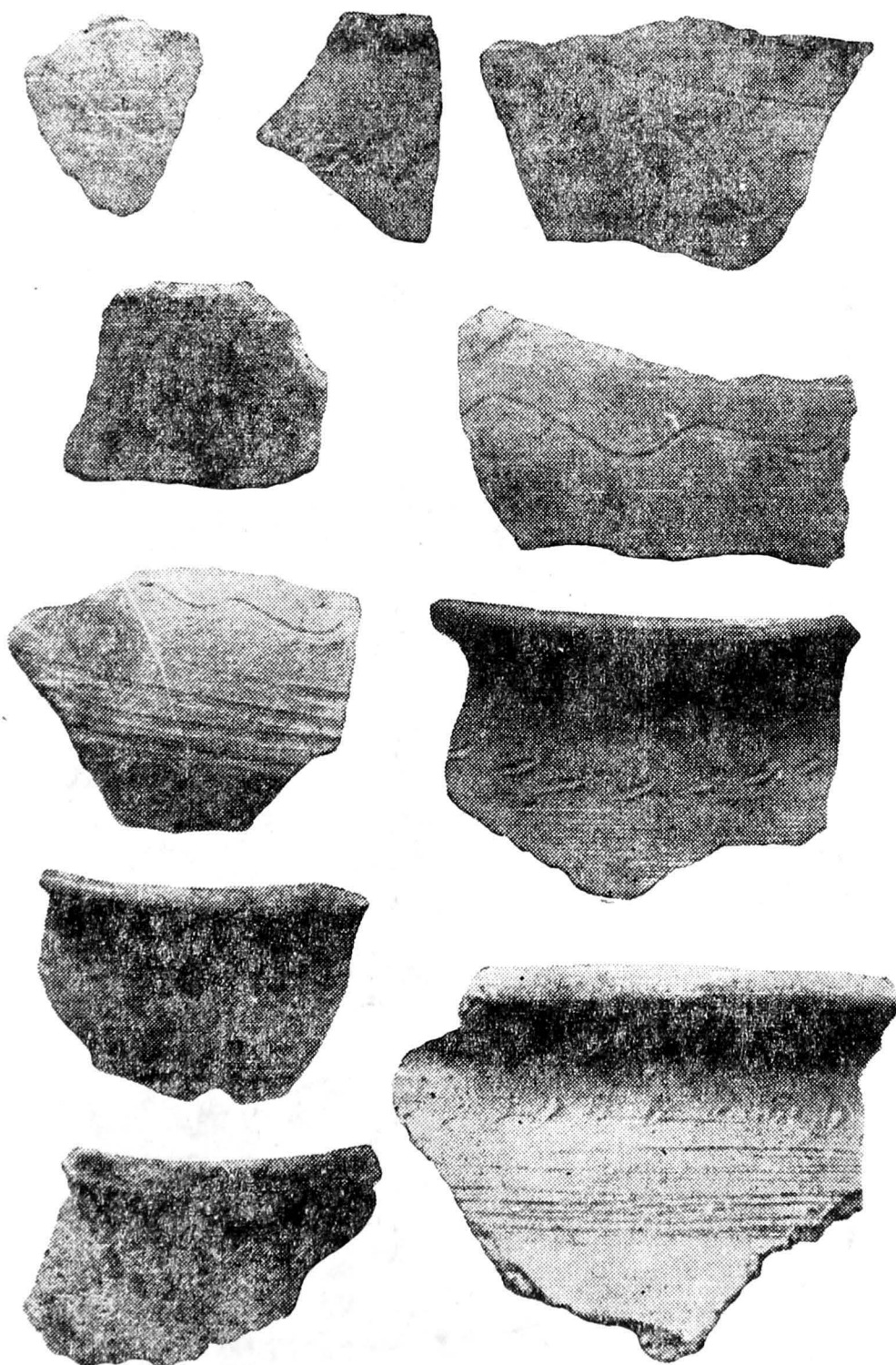

Fig. 21. Fragmente de ceramică feudală timpurie (secolul XI—XII) din complexul de locuire B₂/1974.

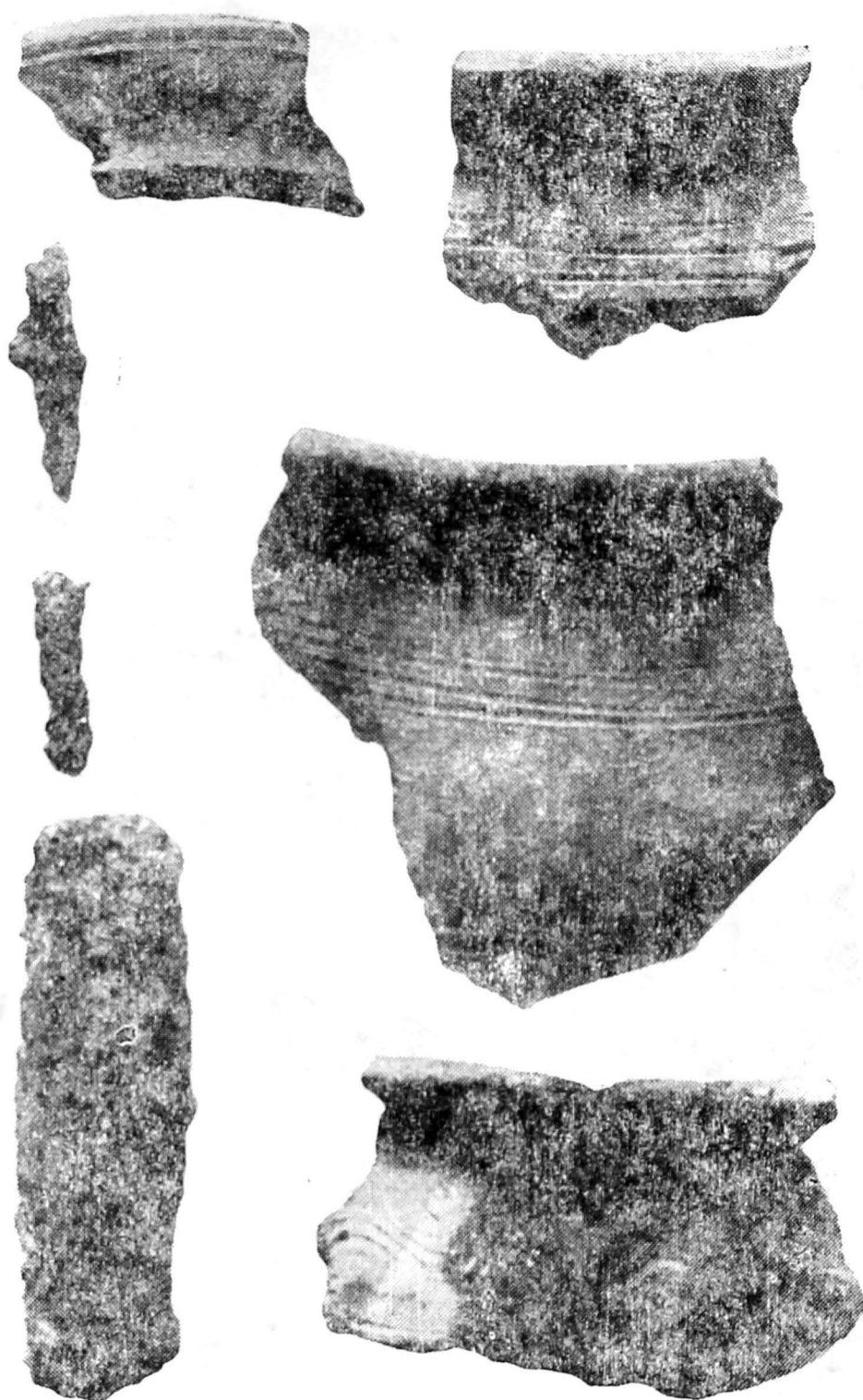

Fig. 22. Fragmente ceramice și obiecte de metal găsite în locuința B₂/1974.

Fig. 23. Fragmente de ceramică descoperite în complexul de locuire B₃/1974.

Fig. 24. Vase întregite din aşezarea de la Zomonîţe: a, b) vatră portativă din lut lucrată cu mâna, înainte şi după restaurare; c şi d) vase descoperite în complexul de locuire B₂; e) vas găsit în locuinţa B₃ (restaurat).

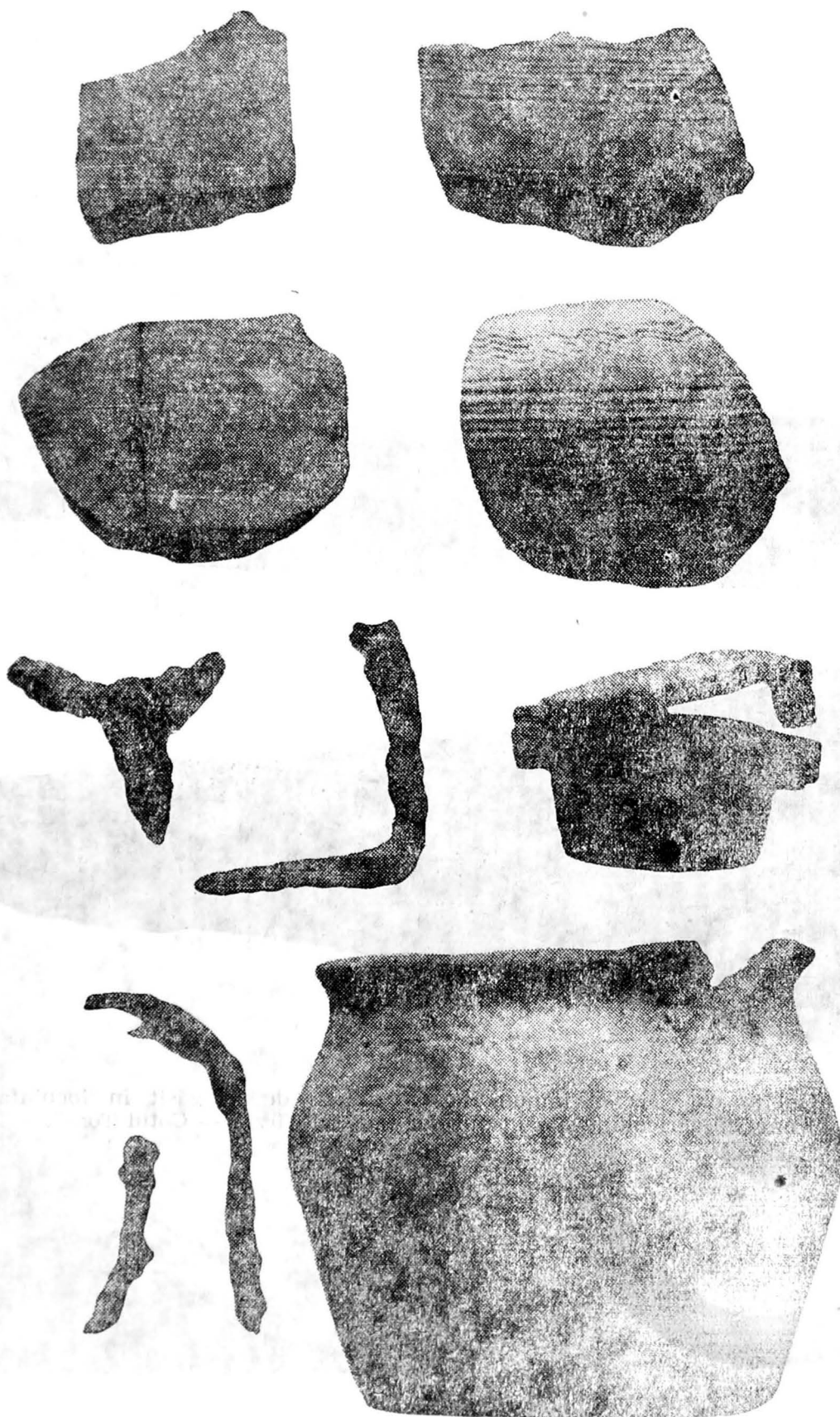

Fig. 25. Fragmente ceramice, obiecte de fier, vâscior de bronz și borcan din complexul B₂/1974 (Zomonițe).

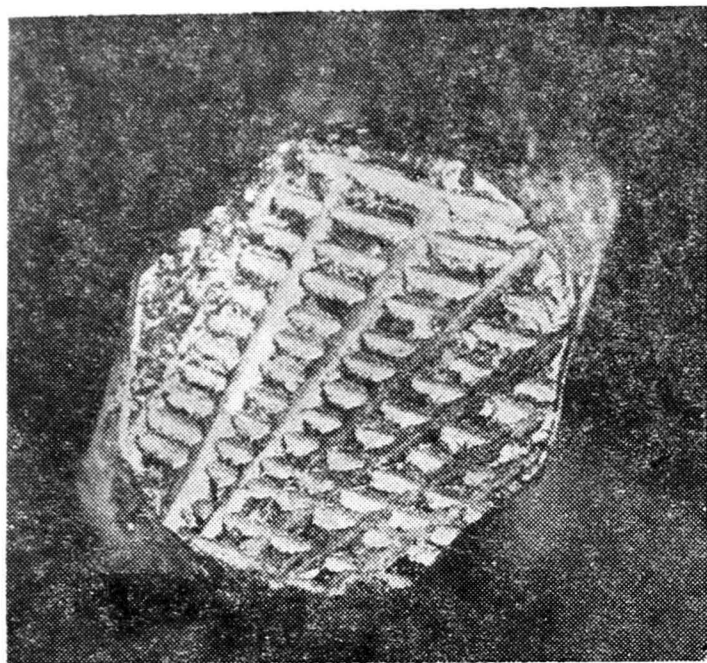

a.

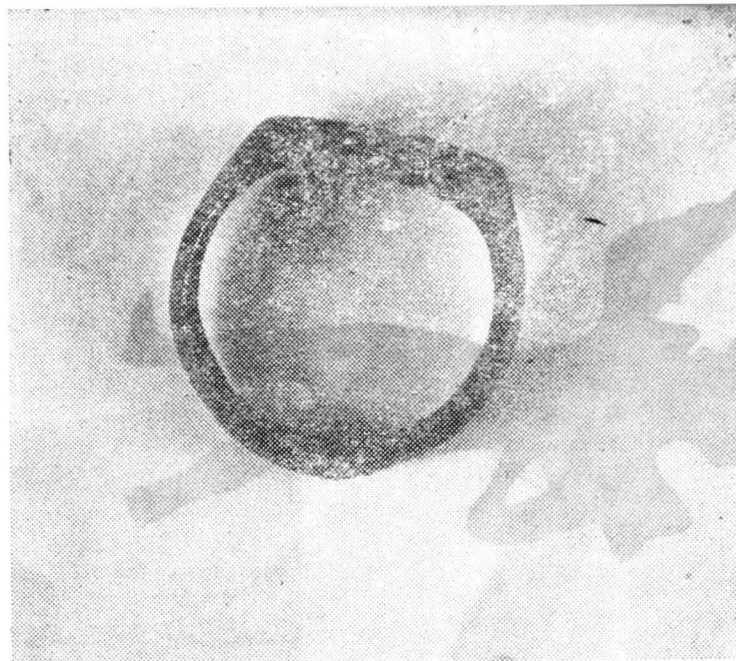

b.

Fig. 26. Unelte de fier: a) împungător cu minier de os găsit în locuința B₄; b) unealtă agricolă găsită în punctul Iagodul Tîrziu — Cotul Tomii.

a.

b.

c.

d.

Fig. 27. Podoabe de la Zomonițe: a, b) inel de bronz; c) fragmente de brățări de sticlă monocrome; d) fragment de brățară de sticlă răsucită

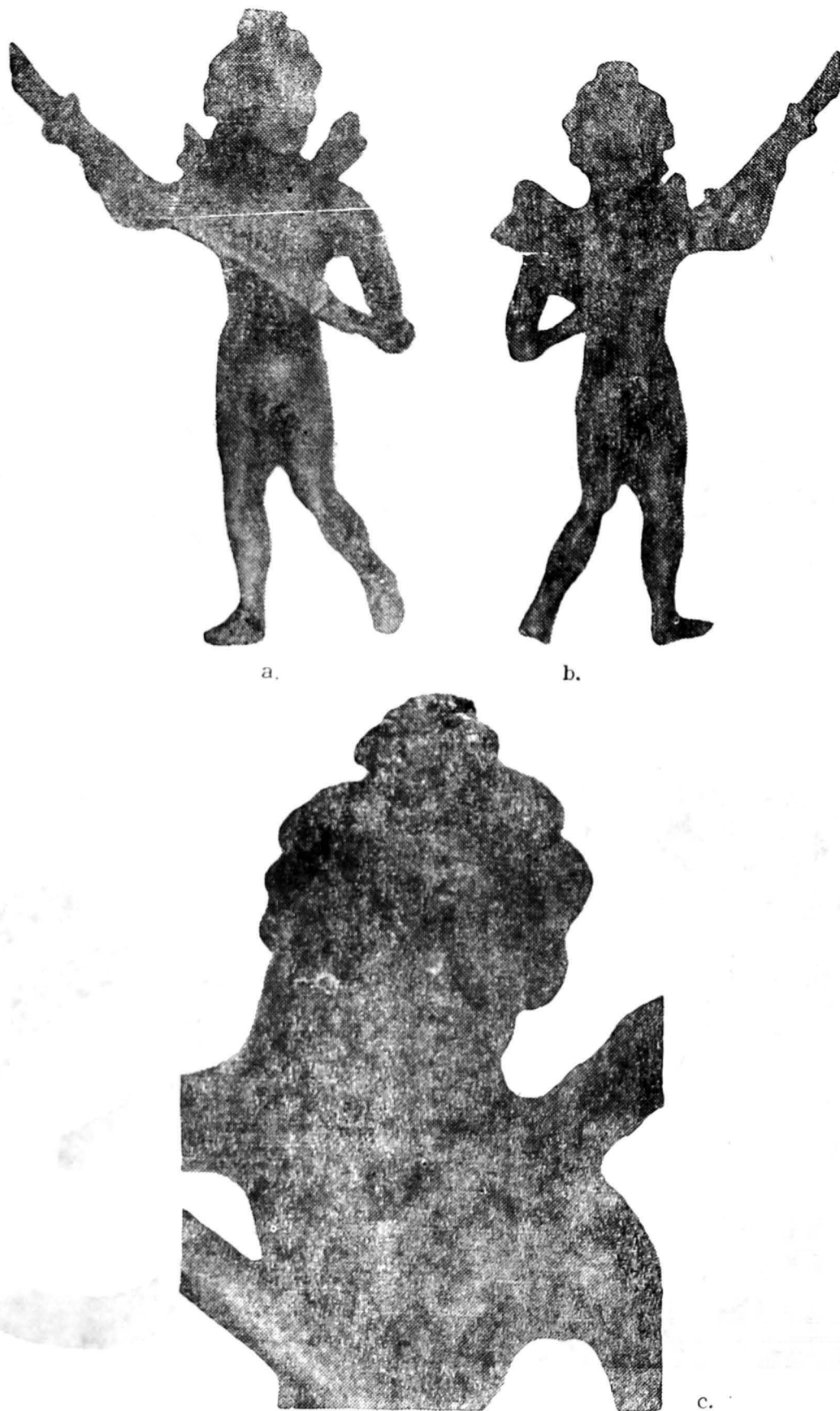
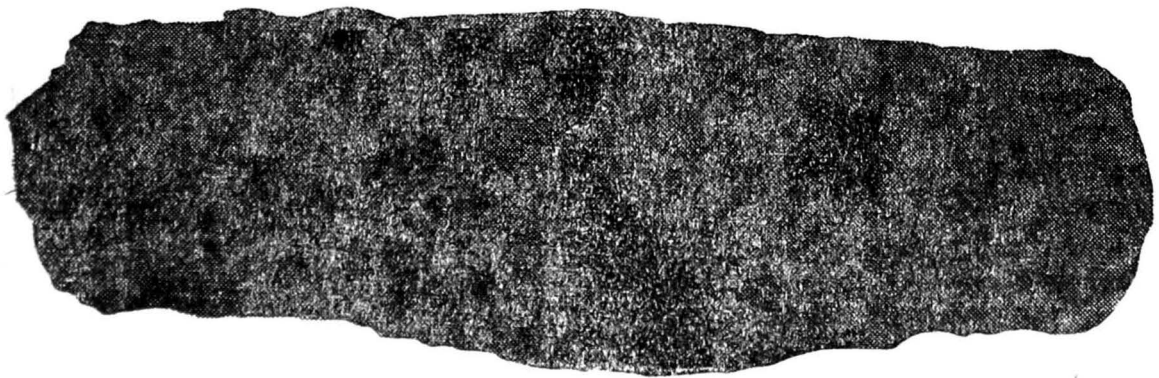

Fig. 28. Statuetă de bronz romană reprezentând un Eros (sec. III-IV): a) față; b) statueta privită din spate; c) detaliu părții superioare.

a.

b.

Fig. 29. Obiecte de epocă romană: a) recipient de bronz cu capac (după curățare);
b) ștanță monetară de fier (înainte de curățire).